

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Jana Morávková

Vliv faktorů podílejících se na utváření finanční gramotnosti
u jedinců předškolního věku

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vliv faktorů podílejících se na utváření finanční gramotnosti u jedinců předškolního věku vypracovala samostatně za použití uvedených zdrojů.

V Olomouci dne 15. dubna 2021

.....

Jana Morávková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě upřímně poděkovala vedoucí mé práce Ing. Aleně Opletalové, PhD. za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při zpracování této práce. Poděkování patří rovněž respondentům a jejich zákonným zástupcům, kteří byli ochotni zúčastnit se mého výzkumu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Morávková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Ing. Alena Opletalová, Ph. D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Vliv faktorů podílejících se na utváření finanční gramotnosti u jedinců předškolního věku
Název v angličtině:	Influence of factors involved in formation financial literacy in preschool children
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá vlivem rodinného prostředí na utváření finanční gramotnosti u dětí předškolního věku. Rodina je nejvýznamnějším faktorem, který se na tomto formování finanční gramotnosti podílí. Cílem bakalářské práce je shrnout teoretická východiska, týkající se rozvoje finanční gramotnosti u dětí předškolního věku, a následně zjistit a posoudit, jak formuje rodinné prostředí finanční gramotnost u dětí tohoto věku.</p> <p>V práci jsou definovány klíčové pojmy, které se týkají finanční gramotnosti, je popsán systém finančního vzdělávání v České republice, jsou představeny základní poznatky o rodině a její vývoj v průběhu existence, je podrobně rozebrán Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a popsán vývoj dítěte předškolního věku.</p> <p>V praktické části je stanoven cíl a metoda výzkumného šetření, je vymezen výzkumný soubor a představen průběh a realizace výzkumného šetření. Následně jsou prezentovány výsledky výzkumu a jejich shrnutí.</p>
Klíčová slova:	Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, předškolní věk, předškolní vzdělávání, rodina.

<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>The bachelor's thesis deals with the influence of the family environment on the formation of financial literacy in children of preschool age. Family is the most important factor involved in this formation of financial literacy. The bachelor's thesis aims to summarize the theoretical basis for the development of financial literacy in children of preschool age and subsequently to find out and assess how financial literacy in children of this age shapes the family environment. The work defines key concepts related to financial literacy, describes the financial education system in the Czech Republic, presents basic knowledge about the family and its development during its existence, the Framework Educational Programme for Preschool Education is discussed in detail and the development of a preschool child is described. In the practical part, the objective and method of the research investigation are set, the research set is defined, and the course and implementation of the research survey are presented. Subsequently, the results of the research and their summaries are presented.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>Financial literacy, financial education, preschool age, pre-primary education, family.</p>
<p>Přílohy vázané v práci:</p>	<p>Příloha č. 1 – Otázky k rozhovoru Příloha č. 2 – Rozhovor č. 1 Příloha č. 3 – Rozhovor č. 2 Příloha č. 4 – Rozhovor č. 3 Příloha č. 5 – Rozhovor č. 4 Příloha č. 6 – Rozhovor č. 5 Příloha č. 7 – Rozhovor č. 6 Příloha č. 8 – Rozhovor č. 7 Příloha č. 9 – Kompletní schéma kódování</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>51</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>Český</p>

Obsah

Úvod	1
1 Finanční gramotnost	4
1. 1 Vymezení pojmu finanční gramotnost	4
1. 2 Složky finanční gramotnosti	5
1. 2. 1 Peněžní gramotnost	5
1. 2. 2 Cenová gramotnost	6
1. 2. 3 Rozpočtová gramotnost	6
2 Finanční vzdělávání v České republice	8
2. 1 Systém budování finančního vzdělávání	8
2. 2 Standardy finanční gramotnosti	9
2. 3 Národní strategie finančního vzdělávání 2.0	10
3 Rodina jako významný činitel ovlivňující utváření finanční gramotnosti u jedinců předškolního věku	13
3. 1 Definice rodiny	13
3. 2 Tradiční versus moderní pojetí rodiny	14
3. 3 Klasifikace rodiny	15
3. 4 Funkce rodiny	17
3. 4. 1 Poruchy funkcí rodiny	20
4 Předškolní vzdělávání, předškolní věk a finanční gramotnost	23
4. 1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	23
4. 2 Předškolní věk	25
4. 2. 1 Koordinace pohybů a tělesný růst	25
4. 2. 2 Myšlení a řeč	26
4. 2. 3 Kresba a hra	27
4. 2. 4 Socializace	29
5 Výzkumné šetření	33

5. 1 Stanovení cíle výzkumného šetření a výzkumných otázek.....	33
5. 2 Stanovení metody výzkumného šetření	33
5. 3 Charakteristika výzkumného souboru.....	34
5. 4 Průběh a realizace výzkumného šetření	35
5. 5 Vyhodnocení výzkumného šetření.....	37
5. 5. 1 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 1	37
5. 5. 2 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 2	38
5. 5. 3 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 3	40
5. 5. 4 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 4	41
5. 6 Shrnutí výsledků	42
Závěr.....	45
Seznam použitých zkratk	46
Seznam použité literatury a zdrojů	47
Seznam tabulek.....	50
Seznam příloh.....	51

Úvod

Společně s rozvojem moderní společnosti a s ohledem na stávající společenskou situaci, kdy se stále zvyšují nároky a požadavky společnosti na jedince, se zdůrazňuje význam finanční gramotnosti, potažmo gramotnosti člověka obecně. Být finančně gramotný je klíčovou kompetencí jedince dnešní společnosti. Každý den se dostáváme do situací, ve kterých je možné a vhodné využívat znalostí získaných v rámci finančního vzdělávání. Ať už se jedná o zcela běžné činnosti, jako je hotovostní či bezhotovostní platba, nebo složitější operace související s finančními produkty, tedy zařizování pojištění, spoření či půjček. S ohledem na rozmanitost dnešního finančního trhu je důležité, aby člověk disponoval alespoň základními znalostmi z oblasti financí. Zmenšuje se tak riziko, že by se jedinec špatně rozhodl při výběru finančního produktu či nabídky, což by mohlo mít fatální dopad nejen na jeho osobu, ale na celou jeho rodinu.

Finanční gramotnost je v poslední době stále více diskutována, dostává se do povědomí široké veřejnosti. Je to, a věřím, že ještě bude, velmi aktuální téma. Právě aktuálnost tématu byla mojí motivací k volbě tématu bakalářské práce.

Finanční gramotnost zasahuje také do oblasti vzdělávání. V posledních letech prošla velkým vývojem. Výsledkem bylo začlenění problematiky finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední školy. Nyní se objevují názory, které usilují o zařazení finanční gramotnosti i do Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Osobně souhlasím s tím, že by děti v rámci předškolního vzdělávání mohly již postupně získávat základní povědomí o otázkách financí.

Momentálně není finanční gramotnost pevně zakotvena ve vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Důležitým faktorem pro rozvoj finanční gramotnosti u předškoláků je tedy rodina, respektive rodinné prostředí, které hraje roli při formování finanční gramotnosti dítěte.

Cílem mé bakalářské práce je shrnout teoretická východiska, týkající se rozvoje finanční gramotnosti u dětí předškolního věku, a zjistit a posoudit, jak formuje rodinné prostředí finanční gramotnost u dětí předškolního věku.

Práce je rozdělena na dvě části. První část je teoretická, která obsahuje čtyři kapitoly. Úvodní kapitola teoretické části se zabývá vymezením pojmu finanční gramotnost a jejími složkami. Druhá kapitola je zaměřena na finanční vzdělávání v České republice. Jsou

zde představeny základní strategické dokumenty, které vznikly v České republice za účelem rozvoje finančního vzdělávání, které je prostředkem budování finanční gramotnosti. Třetí kapitola shrnuje teoretické poznatky o rodině, která ovlivňuje utváření finanční gramotnosti u dětí předškolního věku. Jsou zde uvedené aktuálně užívané definice rodiny. Dále je zde nastíněn vývoj, kterým rodina za dobu její existence prošla. Důležitou součástí mapování proměny rodiny je i popis aktuální situace rodiny. Je zde přiblížena i klasifikace rodiny na základě různých kritérií a funkce, které rodina jako společenské uskupení zastává, plní. Poslední kapitola teoretické části je věnována předškolnímu vzdělávání a předškolnímu věku s ohledem na finanční gramotnost. Je zde podrobně rozebrán Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a jeho oblasti. Rovněž je popsán předškolní věk a zvláštnosti tohoto vývojového období jedince v motorické, kognitivní a socializační oblasti.

Cílem praktické části je zjistit a posoudit, jak formuje rodinné prostředí finanční gramotnost u dětí předškolního věku. V rámci kvalitativního výzkumu je nejprve stanoven cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky. V další části je zvolena a představena výzkumná metoda, kterou je rozhovor. Zároveň je zde charakterizován výzkumný soubor. Podrobně je popsán průběh a realizace výzkumného šetření. Po shromáždění výsledků následuje vyhodnocení výzkumného šetření podle jednotlivých výzkumných otázek a utvoření závěrů.

Bakalářská práce může být zajímavým zdrojem informací pro širokou veřejnost, která se o problematiku financí, finanční gramotnosti či finančního vzdělávání zajímá. Možná přiměje rodiče jako zákonné zástupce svých dětí k tomu, aby se více zamýšleli nad významem finančního vzdělávání a nad svým působením na děti v tomto ohledu. Aby si uvědomili, že jejich role při utváření finanční gramotnosti je u dětí předškolního věku velmi významná. Důležité je také uvědomění si skutečnosti, že to, co dnes naučí své děti, se jim může v budoucnu vrátit, ať už v pozitivním nebo bohužel i v negativním smyslu. Na druhé straně může být práce významným zdrojem informací pro ředitele, pedagogy a pedagožky, kteří působí v mateřských školách. Vedení školky a učitelé mohou práci vnímat jako inspirační zdroj, který poukazuje na oblasti, kterými by se mohli v rámci svého pedagogického působení zabývat a spolupodílet se tak na utváření finanční gramotnosti u dětí předškolního věku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je velice aktuálním a diskutovaným tématem. Je zároveň požadavkem moderní společnosti, která se neustále vyvíjí, objevují se nové finanční produkty, proměňuje se finanční i pracovní trh. Osvojení principů finanční gramotnosti je důležitým předpokladem pro bezpečné rozhodování jedince při nakládání s vlastními financemi a při sjednávání finančních služeb. Porozumění financím a schopnost zacházet s nimi, což je předmětem finanční gramotnosti, slouží jako prevence či obrana proti zadlužení domácností, předlužení spotřebitelů a obrana proti jiným negativním dopadům spotřebitelského chování.

1.1 Vymezení pojmu finanční gramotnost

Vývoj společnosti, rozvoj trhu a nárůst množství nabízených finančních služeb je důvodem proč se věnovat finančnímu vzdělávání, které má napomáhat pružnému reagování spotřebitele na změny v ekonomice. Jde zároveň o ochranu spotřebitele před tím, že by se v takto rozmanité nabídce ztratil a učinil rozhodnutí, které by mohlo ohrozit jeho samotného či jeho blízké. Finanční gramotnost se v posledních letech velmi rozvíjí a dostává do povědomí široké veřejnosti.

Víme ale, co si pod tímto pojmem představit konkrétně? Definic finanční gramotnosti existuje více. Uveďme si nejdůležitější z nich.

Podle definice Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD) uvedené jako součást mezinárodní studie finanční gramotnosti OECD je finanční gramotnost *kombinací povědomí, znalostí, dovedností, přístupu a chování nezbytnou k vykonání řádných finančních rozhodnutí a ke konečnému dosáhnutí osobní finanční pohody.* (Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy, 2011, s. 3)

Dle Národní strategie pro finanční vzdělávání z roku 2010 definujeme finanční gramotnost následovně: *Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktivit a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.* (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 11)

Tato definice byla pracovníky skupiny finančního vzdělávání¹ v roce 2017 aktualizována na následující praktičtější podobu: *Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.* (MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA, 2020)

1. 2 Složky finanční gramotnosti

Finanční gramotnost pojímaná jako správa osobních financí zahrnuje tři vzájemně provázané složky – peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost – které společně přispívají k celkové finanční gramotnosti, a proto je žádoucí při finančním vzdělávání postihnout rovnoměrně všechny tyto části.

1. 2. 1 Peněžní gramotnost

Peněžní gramotnost představuje kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (př. běžný účet, platební nástroje apod.). (Noveský a kol., 2009, s. 151)

Peníze jsou součástí našeho každodenního života, zejména při obstarávání statků a služeb, protože jsou obecně přijímaným prostředkem směny. Běžná podoba peněz, tedy bankovky a mince², jsou dnes nahrazovány stále více bezhotovostními penězi³. Peníze plní tři hlavní funkce:

- prostředek směny – peníze zprostředkovávají a usnadňují směnu zboží;
- míra hodnot – peníze umožňují porovnávat hodnoty statků a služeb – tzn. jsou všeobecným ekvivalentem, tedy vše je „převoditelné“ na peníze;

¹ Pracovní skupina pro finanční vzdělávání byla vytvořena za účelem zlepšení podmínek v bankovním sektoru a tvoří ji rezorty Ministerstva financí ČR (dále jen MF), Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (dále jen MPO), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT) a Česká národní banka (dále jen ČNB) společně se spotřebitelskými sdruženími. Jedním ze zásadních úkolů této skupiny bylo také stanovit rozdíly mezi finančně vzdělávacím projektem a reklamou, tedy vytvořit tzv. Principy nezávislosti, protože MF je svolné zaštiťovat pouze projekty, které splňují tyto Principy nezávislosti. (*Finanční vzdělávání a jeho vývoj v České republice*, 2019, s. 11-12)

² Bankovky a mince označujeme pojmem oběživo či hotovost.

³ Bezhotovostní peníze potom označujeme pojmem depozita.

- uchovatel hodnot – za peníze můžeme uskutečnit nákup i v budoucnu, protože uchovávají hodnotu v čase; tuto funkci však peníze ztrácejí, pokud nastane inflace. (Noveský a kol., 2009, s. 151)

1. 2. 2 Cenová gramotnost

Cenová gramotnost představuje kompetence důležité pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci. Významnou složkou celkové gramotnosti je porozumění principu „ceny peněz“ v čase, tedy inflace, rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a porozumění cenám finančních nástrojů a služeb (což v praktické stránce znamená porozumění poplatkům a úrokovým sazbám). (Opletalová a Kvintová, 2014, s. 50)

Základním předpokladem pro osvojení cenové gramotnosti je pochopení fungování trhu, jakožto místa, kde se setkává nabídka s poptávkou a dochází tak na základě těchto dvou činitelů, které ovlivňuje celá řada faktorů, k vytváření ceny statků a služeb.

Stejně tak důležitým je pojem inflace neboli růst cenové hladiny, který na nás má přímý vliv. Jedná se o ekonomický jev, který způsobí, že si za stejné množství peněz v následujícím roce pořídíme menší objem statků a služeb. Lidé se často mylně domnívají a obávají toho, že s růstem ceny si budou moci ze svého důchodu⁴ pořídit méně statků a služeb. Inflace se ovšem netýká pouze růstu ceny, ale také růstu mezd. „Zákeřnost“ inflace se projevuje hlavně v problémovém přerozdělování bohatství, kdy na zvýšení inflace vydělávají dlužníci na úkor věřitelů či vlastníci firem na úkor zaměstnanců. (Noveský a kol., 2009, s. 265-286)

1. 2. 3 Rozpočtová gramotnost

Rozpočtovou gramotnost je možné dále dělit na dvě části – správu finančních aktiv, pod čímž si můžeme představit například investice, pojištění apod., a správu finančních závazků, čímž se myslí například úvěry.

Rozpočtová gramotnost představuje kompetence nezbytné pro sestavení a následnou správu osobního či rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů). Rozpočtová gramotnost dále zahrnuje i schopnost

⁴ Pojem důchod zde není užit ve smyslu starobního důchodu, ale jako ekonomický pojem, kterým označujeme celkové množství peněz, kterým disponuje člověk či domácnost v daném období.

zvládat různé životní situace z finančního hlediska, tedy umět se připravit na nenadálé výdaje nebo například výpadek příjmů. (Opletalová a Kvintová, 2014, s. 51)

Jedinec finančně gramotný, by měl znát jednotlivé složky osobního či rodinného rozpočtu, kterými jsou příjmy a výdaje domácnosti, a měl by být schopen sestavit rozpočet domácnosti. Sestavování takového rozpočtu napomáhá odhalit případná problémová místa a díky tomu je poté možná včasná náprava. Obecně platí, že by měl domácí rozpočet počítat s rezervou a minimálně 3 % celkového příjmu by měla připadnout na spoření.

V případě, že se rodinný rozpočet z jakýchkoliv důvodů dostane do stavu schodkového rozpočtu⁵, měl by jedinec vědět, že je nutné seškrtnat určité výdaje, případně usilovat o zvýšení příjmů. Pokud se jedná o menší schodek, dotkne se omezování zejména výdajů zbytných, jako jsou oblečení, stravování v restauracích, kulturní akce apod. V opačném případě je nezbytné učinit závažnější rozhodnutí, která se týkají nutných výdajů, což může znamenat například změnu bydlení či výměnu automobilu za méně finančně náročný model. (Noveský a kol., 2009, s. 335-342)

Prostředkem pro budování finanční gramotnosti je finanční vzdělávání. V České republice na jeho podporu vznikly různé strategické dokumenty. O finančním vzdělávání v České republice a příslušných strategických dokumentech podává přehled následující kapitola.

⁵ Schodkový rozpočet nastává v situaci, kdy výdaje převažují nad příjmy.

2 Finanční vzdělávání v České republice

S ohledem na vývoj moderní společnosti je nezbytné se intenzivně věnovat výchově nerizikového a efektivního ekonomického chování. Nesprávné rozhodnutí při hospodářské činnosti jednotlivce totiž nemá dopad pouze na zúčastněného jedince, nýbrž často na celou jeho rodinu.

Finanční vzdělávání v České republice a veškeré aktivity s ním spojené neprobíhají pod záštitou jedné jediné organizace či instituce, ale dochází ke spolupráci většího množství subjektů, z nichž nejdůležitějším je bezesporu MF.

2.1 Systém budování finančního vzdělávání

V roce 2005 bylo vládou schváleno usnesení o zlepšení podmínek v bankovním sektoru, které stálo na počátku myšlenky zavedení povinného finančního vzdělávání ve školách. V návaznosti na to byl v roce 2007 vydán ve vzájemné spolupráci MF, MŠMT a MPO dokument Systém budování finančního vzdělávání na základních a středních školách (dále jen SBFG). Posílení finanční gramotnosti na základních a středních školách je jedním z pilířů Národní strategie finančního vzdělávání, která směřuje svoji pozornost na počáteční vzdělávání⁶, ale také na další vzdělávání⁷. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA, 2014)

Dokument SBFG vymezuje:

- role subjektů a jejich spolupráci v rámci počátečního vzdělávání – tzn. blíže seznamuje se způsoby, kterými se jednotlivé pověřené instituce podílejí na včleňování problematiky finančního vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP);
- základní kroky ve finančním vzdělávání – tedy kroky, které jsou nezbytné jako podklad pro další rozvoj a postupné zavádění finančního vzdělávání
 - a) definice finanční gramotnosti – vydefinování pojmu finanční gramotnost a jednotlivých složek;

⁶ Počátečním vzděláváním se rozumí předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání uskutečňované podle zákona č. 561/2004 Sb. (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 3)

⁷ Dalším vzděláváním se rozumí veškeré aktivity konané mimo počáteční vzdělávání.

- b) Standardy finanční gramotnosti – vycházejí z definice finanční gramotnosti a stanovují ideální úroveň finanční gramotnosti pro odpovídající stupeň vzdělání, přičemž byly v roce 2007 stanoveny tři Standardy dle cílové skupiny:
- *Standard finanční gramotnosti pro žáka 1. stupně ZŠ,*
 - *Standard finanční gramotnosti pro žáka 2. stupně ZŠ,*
 - *Standard finanční gramotnosti pro žáka SŠ – odpovídá standardu finanční gramotnosti dospělého občana; (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 9)*
- c) metodické materiály – Po vymezení Standardů měla následovat příprava metodických materiálů do praxe, aby učitelé problematiku správně uchopili a předali žákům;
- d) průzkumy aktuální úrovně finanční gramotnosti – Pro veškerou aktivitu v rámci zavádění finančního vzdělávání bylo nezbytné zjistit aktuální stav úrovně finanční gramotnosti;
- e) vzdělávací programy a aktivity – Tato část stanovuje tři podmínky, na základě jejichž splnění, mohou být projekty finančního vzdělávání součástí systému finančního vzdělávání:
- princip obecnosti – snaha zvyšovat úroveň finanční gramotnosti prostřednictvím učení jedince základní orientaci ve finančních produktech a službách,
 - princip odbornosti – zajištění odborné úrovně vzdělavatelů,
 - princip informovanosti – cílovým skupinám se dostává informací rovnocenně bez jakéhokoliv omezení;
- f) pravidelné hodnocení úrovně finanční gramotnosti a efektivity vzdělávacích programů – vznesení požadavku na zavedení způsobu pravidelného zjišťování úrovně finanční gramotnosti občanů České republiky. (*Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 5-10*)

2. 2 Standardy finanční gramotnosti

Neodmyslitelnou součástí Systému budování jsou Standardy finanční gramotnosti (dále jen SFG), ve kterých jsou stanoveny optimální úrovně finanční gramotnosti ve vztahu k odpovídající úrovni vzdělání. Od roku 2013 je finanční vzdělávání pro žáky základních a středních škol povinné, neboť byly Standardy finanční gramotnosti začleněny do Rámcových

vzdělávacích programů, konkrétně do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a do rámcových vzdělávacích programů pro obory středního vzdělávání⁸. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA, 2014)

Standardy finanční gramotnosti se dělí na dvě části – Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání (dále jen SFG ZV), který dále rozlišuje 1. stupeň ZŠ a 2. stupeň ZŠ, a Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání (dále jen SFG SV). Pro SFG ZV a SFG SV jsou společné hned tři okruhy, na které se zaměřují:

- peníze – způsoby placení, hotovostní a bezhotovostní forma peněz, nakládání s penězi, tvorba ceny, inflace atd.;
- hospodaření domácnosti – rozpočet domácnosti, příjmy a výdaje domácnosti atd.;
- finanční produkty – pojištění, úročení, nedostatek či přebytek finančních prostředků, aktivní a pasivní operace atd.

SFG SV je navíc obohacen o oblast práva spotřebitele, která říká, že by žák, potažmo dospělý finančně gramotný člověk, měl být schopen vyznat se v obsahu smluv či předpisů na ochranu spotřebitele.

V rámci SFG je samozřejmě odstupňována hloubka znalostí okruhů s ohledem na stáří, resp. úroveň vzdělání, ve kterém se jedinec momentálně nachází. Jednoduše řečeno se SFG ZV zaměřuje na jednodušší úkony, než tomu je v případě SFG SV. Stejně tak je rozličná náročnost v případě SFG ZV mezi 1. stupněm ZŠ a 2. stupněm ZŠ (např. žák 1. stupně ZŠ by měl umět používat peníze v běžných situacích, kdežto žák 2. stupně ZŠ už by měl umět na příkladech prokázat schopnost volit vhodné využití hotovostních a bezhotovostních forem placení). (*Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, 2007, s. 12-14)

2.3 Národní strategie finančního vzdělávání 2.0

V roce 2014 vstoupila v platnost Národní strategie finančního vzdělávání, která měla za cíl pozvednout úroveň finanční gramotnosti občanů České republiky. Byla mimo jiné reakcí na výsledky výzkumu z roku 2007, který se zaměřoval na zjištění zájmu a potřeb dalšího rozvoje občanů v oblasti finančního vzdělávání. Tento dokument nahrazoval Strategii finančního vzdělávání z roku 2007.

⁸ V případě rámcových vzdělávacích programů středního vzdělávání rozlišujeme 1) program pro gymnázia a 2) program pro ostatní střední školy.

V roce 2020 byl vydán nejnovější ze strategických dokumentů, tedy Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 (dále jen NSFV 2.0), která se od přecházející odlišuje tím, že nově zahrnuje do předmětu zájmu finančního vzdělávání také vybrané skupiny dospělé populace – například seniory, osoby čerpající pomoc v hmotné nouzi, nezaměstnané, ale také ty, kteří se o zmíněné skupiny starají, tedy pečovatele, policisty apod. (MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA, 2020)

NSFV 2.0 je reakcí na výsledek měření úrovně finanční gramotnosti z roku 2015, kterým bylo zjištěno, že 64 % osob se chová při finančním rozhodování nezodpovědně. Bylo proto žádoucí učinit změny, které povedou ke zodpovědnějšímu ekonomickému chování jedinců, které je součástí finančního vzdělávání. Mimo jiné k tomu mělo přispět posílení využívání měření, evaluace a výzkumu.

Ke vzdělávání žáků a dospělých je třeba přistupovat odlišně, a proto se také, jak již bylo zmíněno výše, rozlišují dva pilíře finančního vzdělávání.

První pilíř představuje počáteční finanční vzdělávání, které zajišťuje stát prostřednictvím školních institucí a školního vzdělávání na různých úrovních. Garantem je v tomto případě stát, zejména MŠMT a odbornou podporu zastává MF.

Oproti tomu další finanční vzdělávání zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity zaměřené na problematiku finanční gramotnosti, které se uskutečňují mimo počáteční vzdělávání. Další finanční vzdělávání se dále dělí podle cílových skupin na další finanční vzdělávání prioritních cílových skupin (žáci základních a středních škol, nezaměstnaní registrovaní na Úřadu práce České republiky, lidé pobírající pomoc v hmotné nouzi a senioři), které zajišťuje převážně stát. Naopak další finanční vzdělávání ostatních cílových skupin zajišťuje převážně sektor soukromý, tzn. média, neziskové organizace, spotřebitelská sdružení apod. (*Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*, 2019, s. 3-7)

Protože, jak si blíže ukážeme ve čtvrté kapitole, ještě není finanční gramotnost, respektive finanční vzdělávání pevně zakotveno do Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV), tak je významným faktorem při vzniku finanční gramotnosti u dětí předškolního věku rodina, eventuálně rodinné prostředí. Pod pojmem rodina si každý představíme ze své zkušenosti trochu něco jiného, proto se v následující kapitole seznámíme nejprve s definicemi rodiny. Poté se podíváme, jak významně se za dobu své existence toto společenství proměnilo, a v jakém stavu se nachází momentálně. S tím souvisí i klasifikace a funkce rodiny, které se v návaznosti na vývoj rodiny také

proměňují. Shrnutí teoretických východisek, týkajících se aktuálního stavu rodiny je důležitým podkladem pro praktickou část.

3 Rodina jako významný činitel ovlivňující utváření finanční gramotnosti u jedinců předškolního věku

Rodina je, i přes všechny proměny, které prodělává, velmi důležitým druhem lidského společenství. Svoji pozornost zaměřuje na děti, kterým poskytuje prostředí podnětné pro jejich vývoj a podporu ve snaze zorientovat se v okolním světě. Je primárním činitelem socializace, což znamená, že právě v rodině se dítě učí normám, které jsou ve společnosti platné a od jedince se očekávají. Rodina je útočištěm pro všechny své členy, kteří se zde svěřují se svými starostmi a problémy a společně si užívají svých radostí a úspěchů.

3.1 Definice rodiny

Jednoznačně definovat pojem rodina je obtížné. Záleží totiž, z jakého pohledu se na rodinu díváme – pohled sociologický, psychologický atd. To znamená, že existuje řada definic rodiny, které se liší právě pohledem, kterým na rodinu nahlíží. Společným prvek všech vymezení však zůstává pojetí rodiny jako určitého uskupení lidí. V následujícím textu si uvedeme alespoň některá pojetí rodiny.

Průcha, Walterová a Mareš (2013, s. 248) definují rodinu následovně: *Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. Nejběžnějším modelem rodiny je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti. V posledních desetiletích se model rodiny, který je historicky flexibilní, významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů, zahrnujících nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní.*

V sociologickém slovníku se píše, že rodina je *forma dlouhodobého soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny. Funkcemi rodiny jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrné např. na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a soc. podpory.* (Jandourek, 2007, s. 206)

Psychologický slovník se zabývá detailněji spíše vymezením jednotlivých forem rodiny. Přináší ovšem také definici rodiny obecně, kterou považuje za *společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí*. (Hartl a Hartlová, 2000, s. 512)

3. 2 Tradiční versus moderní pojetí rodiny

V průběhu let prošla rodina velkou proměnou, která se týkala třeba velikosti rodiny, tedy počtu jejích členů, ale dotýkala se také jejích funkcí, které se postupně v době vývoje střídaly ve vedoucí pozici.

Ve společnosti se dlouhou dobu přechovávalo tradiční pojetí velké rodiny. Ta měla být charakteristickým typem rodiny pro společnost před průmyslovou revolucí. Členové rozvětvené rodiny žili pospolu v rodinném domě, který se dědil z generace na generaci, respektive dědil nejstarší syn, protože dcery se vdávaly mimo domov a mladší synové odcházeli vyplacení, aby neubírali z rozpočtu rodiny a zakládali vlastní rody. Pokud se neoženili, pracovali spolu s neprovdanými sestrami na rozšiřování rodinného rozpočtu v rodném domě, v podstatě jako služebnictvo. (Možný, 1990, s. 24-26)

Do života významně zasahovala vysoká úmrtnost, která zapříčiňovala například ochablější citové prostředí v rodině, protože by pro ženy bylo obtížné vytvořit si vztah k dítěti, o které záhy přišly, a prakticky znemožňovala vybudovat soužití vícegenerační rodiny. Značná část populace zůstávala svobodná, protože neoplývala dostatečným bohatstvím, v tehdejší době nutným k uzavření sňatku. (Skopalová, 2014, s. 13)

Pro dnešní pojetí rodiny, jejíž typickou formou je nukleární rodina, tedy nejčastěji rodiče se dvěma dětmi, je charakteristické, že se s každou generací rodina vytváří znovu. Přestalo také být obvyklé, že se nevěsta stěhovala do domácnosti ženicha, protože partneři si nově hledají společné bydlení mimo své rodné domy. (Možný, 2008, s. 258)

Mladí v současnosti odkládají sňatek a rodičovství, protože se jim nově otevřely nejrůznější možnosti cestování, zvýšila se dostupnost vysokoškolského vzdělání apod. Tak se snaží užívat si svobodného života a na zakládání rodiny se dostává až v pozdějším věku. Ačkoliv je manželství stále většinou považováno za vrchol partnerského soužití, ke kterému se i značná část mladé generace snaží směřovat, přibývá počet párů žijících spolu v nesezdaném soužití či počet dětí narozených mimo manželství. Dříve partneři po početí dítěte usilovali

o založení rodiny sňatkem ještě před narozením dítěte. V současnosti těhotných nevěst ubývá. Zároveň se odsouvá početí prvního dítěte, takže se zvyšuje průměrný věk prvorodiček. (Možný, 2008, s. 261-263)

Rozpad tradičního pojetí rodiny je patrně také důsledkem uvolněnějšího vztahu k církvi a zrovnoprávněného postavení žen, které již nejsou tak ekonomicky závislé na svém muži. (Skopalová, 2014, s. 13-14) Povolení ekonomického tlaku je významnou příčinou rozpadu soudržnosti rodiny ve smyslu tradičního pojetí. Dříve byla rodina odkázaná na své produkty, které vyrobila v rámci svého hospodářství. Prací na zajištění obživy se rodina tmelila a udržovala pohromadě. Moderní doba tento pevný vztah rozvolňuje tím, že lidé již nejsou závislí na vlastní produkci. Navíc ženy vstupují na trh práce a jsou tedy ekonomicky soběstačné, což přispívá k rozvolňování vztahů mezi partnery. To vše spěje k možnosti méně problematického ukončení manželství, což se projevuje rostoucí rozvodovostí. (Možný, 2008, s. 275)

3.3 Klasifikace rodiny

Existuje celá řada kritérií, na základě kterých rozlišujeme jednotlivé formy rodiny. Uvedme si alespoň některé z nich, se kterými se můžeme setkat v poměrech naší společnosti.

Podle velikosti rozeznáváme rodinu nukleární (jádrovou), kterou tvoří jen to nejužší jádro rodiny, tedy rodiče a děti. Její členové nejsou členy jiné nukleární rodiny. Vztahy mezi členy jsou zde intenzivnější. Druhým typem je rodina širší (vícegenerační), která zahrnuje členy širšího příbuzenstva, tedy prarodiče, strýce, tety atd. Oproti rodině nukleární mohou být členové rozšířené rodiny i součástí jiné jádrové rodiny. V této rodině převládají méně intenzivní vztahy.

Z pohledu vývoje jedince rozlišujeme rodinu orientační, do které se narodíme. Odsud poté přecházíme a zakládáme manželstvím rodinu prokreační.

Další členění rodiny je na základě geografického rozložení světa. Proti sobě tak stojí rodina východní, kterou tvoří mladší partneři ve zhruba stejném věku, a důraz je kladen na uspokojení emocionálních potřeb. Západní rodina je zakládána staršími partnery, kteří se ve výchově dětí orientují na jejich pracovní úspěšnost.

V rámci rodiny se rozlišují tři způsoby dělby moci. Pokud zaujímá dominantní pozici otec, mluvíme o rodině patriarchální. V případě, že vedoucí pozice je v režii matky, jedná

se o rodinu matriarchální. Posledním typem rodiny je rovnostářská neboli demokratická rodina, ve které zastávají postavení oba rodiče zcela rovnocenně.

Na základě složení rodiny odlišujeme rodinu úplnou, která je tvořena dvěma rodiči a dětmi. Existují však i rodiny, ve kterých z jakýchkoliv důvodů (smrt, rozvod atd.) některý z rodičů chybí. Tyto rodiny označujeme jako neúplné rodiny. Stále častěji se můžeme setkat také s typem doplněné rodiny, která vzniká zpravidla po rozvodu rodičů, kdy do rodiny vstupuje nevlastní rodič. V případech, kdy je nutné využít různé formy náhradní rodinné péče, se jedinec stává součástí tzv. sociálně tvořené formy rodiny. (Skopalová, 2014, s. 17-20)

S neúplnou rodinou jsme se mohli setkat již v dávných dobách, kdy byla nejčastější příčinou vzniku takové rodiny úmrtí. Společnost s touto situací počítala, takže měla „systém“ na zajištění vdov, vdovců, ale i sirotků⁹. Úmrtí se postupně začala snižovat, ale počet neúplných rodin tak závažně neklesal, protože naopak rostl počet rozvodů a rozpadu rodin. Vyrůstání v neúplné rodině může zásadně ovlivnit budoucí život jedince a jeho socializaci, protože dochází k citovému strádání dítěte, které se objevuje ve formálně udržovaných, avšak vnitřně již nefunkčních rodinách.

Problematika neúplné a úplné rodiny je ovšem složitější, protože můžeme rozmýšlet třeba nad tím, jak se liší rodina neúplná od rodiny, ve které jeden z rodičů, například v důsledku propadnutí alkoholismu, neplní svoji rodičovskou roli, ačkoliv je tato oficiálně považována za rodinu úplnou. (Matějček, 1986, s. 29-32)

Podle toho, jak rodiny naplňují své funkce, vymezujeme čtyři druhy rodiny. Pokud rodina naplňuje své funkce, členové se respektují, vytváří si milující a podnětné prostředí, označujeme ji jako funkční rodinu. (Skopalová, 2014, s. 22-23) Helus (2007, s. 152) ještě rozlišuje funkční rodinu s přechodnými či méně vážnými problémy, která se o svých starostech baví, řeší si je sama, a to ji zároveň posiluje. Představuje i další typ rodiny, kterou je rodina problémová. U této rodiny se vyskytuje porucha některých funkcí. Členové rodiny jsou odhodláni a schopni čelit takové krizi a jsou dokonce ochotni se obrátit na odborníka. Třetím typem, o kterém také hovoří Helus je rodina dysfunkční, u níž dochází již k závažnějšímu a dlouhodobému narušení funkcí rodiny. V tomto případě je již pomoc odborníků nezbytná, neboť rodina sama krizi nezvládá a děti jsou vážně ohrožené. Příčiny rozpadu rodiny jsou v tomto případě velmi pestré – od neřešených vystupňovaných krizí, přes alkoholismus až po neuspokojivé materiální zabezpečení. Nejnebezpečnější formou pro dítě je rodina

⁹ Zajištění vdov a sirotků bylo znakem rytířství, ctností. Pro sirotky navíc existovaly sirotčince.

afunkční, v jejímž případě rodina přestává plnit svoji funkci a dítě vyloženě ohrožuje. Je to způsobeno nahromaděnými a neřešenými patologickými jevy a dalšími příčinami. Náprava v rámci rodiny není v tomto stavu již možná, a proto je nutné řešit situaci mimo rodinu. Dochází zpravidla k soudnímu rozhodnutí o svěřením dítěte do náhradní péče. Helus (2007, s. 152-153)

podle velikosti	<ul style="list-style-type: none"> • nukleární (jádrová) • širší (vícegenerační)
podle vývoje jedince	<ul style="list-style-type: none"> • orientační • prokreační
podle geografického rozložení světa	<ul style="list-style-type: none"> • západní • východní
podle dělby moci	<ul style="list-style-type: none"> • patriarchální • matriarchální • rovnostářská
podle složení rodiny	<ul style="list-style-type: none"> • úplná • neúplná
podle jejich funkčnosti	<ul style="list-style-type: none"> • funkční (funkční s přechodnými či méně závažnými problémy) • problémová • dysfunkční • afunkční

Tabulka 1 Klasifikace rodiny (Skopalová, 2014, s. 17-19)

3.4 Funkce rodiny

Spolu s proměnou rodiny jako takové se obměňují i její funkce, kdy se do popředí dostávají v různém stádiu vývoje jednotlivé funkce, na které pohlíží jednotliví autoři rozdílně. Nejvíce je proměna patrná na funkci ekonomické, která byla velmi významná v dřívějších dobách, ale v současnosti ustupuje do pozadí. V následujícím textu představím dvě pojetí funkcí rodiny.

Skopalová (2014) uvádí těchto pět základních funkcí rodiny:

- biologicko-reprodukční funkce – Je nejstarší funkcí rodiny, která byla zpočátku zakládána právě za účelem zajištění pokračování lidského rodu. (Skopalová, 2014, s. 28) Hintnaus (1998, s. 1-2) k biologické funkci rodiny dodává, že rozmnožení a zachování populace je nejdůležitější hodnotou v žebříčku lidských potřeb. Reprodukční chování je instinktivní, ale zároveň je ovlivněno také kulturními normami;
- socializačně výchovná funkce – Rodina je primárním činitelem socializace. V rámci ní dochází k rozvoji osobnosti jedince, který si osvojuje společenské normy, schopnosti a dovednosti, a vrůstá do společnosti, zespolečenšťuje se. Jedinec si vytváří hodnotovou orientaci a získává základní přehled o dění v okolním světě. (Skopalová, 2014, s. 28)

V rodině jako specifickém uskupení se uplatňuje hierarchické uspořádání rodiny, kdy každý člen zastává určitou roli. V tradičním pojetí zastával hlavní pozici otec. Víme však, že v dnešní společnosti se postavení rodičů v rámci rodiny vyrovnává a stírají se rozdíly mezi činnostmi a náplní mužské a ženské role (tzn., že muži například vaří, starají se o domácnost, a naopak ženy zajišťují rodinu ekonomicky). Člověk ve vedoucí pozici je velice důležitý, protože určuje celkové klima rodiny, které se nejvíce odráží ve výchově.

Vědomé (záměrné) výchovné působení je někdy zpochybňováno společně s argumentem, že zejména v postnatálním období dítěte o něj matka pečuje primárně na základě instinktů, intuice. Uvědomění si toho, kam výchova rodičů směřuje, jaké by jejich dítě mělo být, jaké budou užívat metody výchovy, je ovšem rozdílné na základě vlastních zkušeností z dětství. Proto není intuice pro výchovu dostatečná a zasahuje do ní ještě sociální zkušenost a rozum. Dochází tak k rozrůzněnosti, individualizaci výchovy a vzniku nepřeborného množství stylů výchovy, které se liší přístupem rodičů k dítěti, respektive jejich vztahem (zda bere rodič ohled na přání dítěte, na kolik je schopen dítěti porozumět, jaké míře sociální adaptace dítě učí, zda se rodiče shodují ve výchově, zda dítě rozmazlují apod.). (Hintnaus, 1998, s. 26-40);

- ekonomicko-zabezpečovací funkce – Znamená, že pokud jsou toho rodiče schopni, obstarávají a zodpovídají za materiální zajištění svých dětí. Zde se tedy předpokládá, že jsou rodiče finančně gramotní, aby mohli zvládnout postarat se materiálně o své potomky. Pokud nejsou schopni tuto funkci plnit, může převzít iniciativu stát, respektive společnost, kdy je rodina odkázána na sociální dávky. Rodina se stará také o duševní či sociální zajištění dětí;

- emocionální funkce – Rodina je prostředím, ve kterém existují mezi všemi členy citové vazby, které poskytuje svým členům pocit jistoty a bezpečí, a také místem, kde by se měli její členové cítit spokojeně;
- ochranná funkce – Rodiče jsou zodpovědní za rozvoj a chování svého dítěte, o které mají povinnost pečovat, což je podloženo zákonem č. 89/2012 Sb., podle kterého mají rodiče dbát zejména *o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj* (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 858). Právně zodpovědní za své dítě jsou rodiče do jeho 15 let, kdy se z něj stává mladistvý a přebírá tak odpovědnost za své jednání.

Finanční gramotnost se týká zejména funkce socializačně výchovné, protože tím, že rodiče působí na své děti, ať už záměrně či nezáměrně, u nich budují základní povědomí a předávají jim poznatky a dovednosti ze světa financí. Logicky nejbližší je finanční gramotnosti funkce ekonomicko-zabezpečovací, kdy je úkolem rodičů obstarat materiální zajištění členů rodiny. Tímto svým jednáním jdou příkladem dětem. Ty se tak učí, proč je důležité chodit do práce, se kterými výdaji je nutné každý měsíc počítat. Zjišťují, že ne všechny statky a služby si může rodina dovolit apod.

Helus (2007, s. 149-151) vymezuje rovnou deset funkcí, které jsou důležité pro zdravý rozvoj dítěte a jeho zdárnou socializaci:

- uspokojování základních potřeb v raném období života dítěte – rodina zajišťuje uspokojení biologických (jídlo, pití, spánek) a psychických (potřeba jistoty a bezpečí) potřeb dítěte;
- uspokojování potřeby přináležetosti dítěte – rodina dává dítěti pocit toho, že někam patří, že je součástí láskyplného prostředí, který je důležitý pro další osobnostní rozvoj dítěte ve smyslu jeho snahy začleňovat se do společnosti, do různých vztahů a různých prostředí;
- poskytuje dítěti podnětný prostor pro jeho vývoj – dítě si uvědomuje existenci vlastního „já“, osvojuje si normy, podle kterých jedná, osvojuje si různé schopnosti a dovednosti;
- uvádí dítě do vztahu k věcem vybavení domácnosti – záměrně či nezáměrně dítě učí, jak se chovat k vybavení domácnosti, které má pro členy domácnosti jistou hodnotu, a proto je nezbytné s tímto vybavením zacházet s rozmyslem, čímž se dítě také učí hospodařit;
- určuje prvotní prožitek sebe sama jako chlapce či dívky – prvotnímu prožitku napomáhá;

- poskytuje dítěti vzory a příklady – dítě se učí vidět v druhých lidech osobnost, učí se vcítit do ostatních, napodobuje jednání otce či matky;
- učí dítě vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty – tím, že dítě zapojuje do běžných pracovních, herních a relaxačních činností rodiny, jej učí vnímat povinnosti a ohleduplnost jako naprostou součást života;
- umožňuje dítěti proniknout do chápání druhých lidí různého věku, založení a postavení – rodina dítěti umožňuje vstupovat do vztahů se členy širší rodiny, čímž se učí chápat odlišnosti lidí;
- seznamuje dítě s existencí širšího okolí, společnosti a světa – díky tomu, že dítě považuje rodinu za bezpečné prostředí, se může vydávat na objevné cesty do skutečného světa a společnosti, kde zjišťuje, že lidé zastávají různé profese, seznamuje se s existencí ekonomických vztahů ve světě, zjišťuje, že svět je plný radostí i strastí;
- poskytuje svým členům útočiště v kritických situacích – rodina poskytuje všem svým členům, tedy dětem i dospělým, prostor, kde se mohou svěřit se svými radostmi, úspěchy, nezdary a starostmi.

V Helusově pojetí se k finanční gramotnosti vztahuje zejména funkce poskytování podnětného prostoru pro rozvoj dítěte, v rámci které si dítě osvojuje různé schopnosti a dovednosti, tedy i poznatky a dovednosti z oblasti finančního vzdělávání. Zároveň je důležité, že rodina dítě uvádí do vztahu k vybavení domácnosti. Dítě si tak uvědomuje, že vše má svoji hodnotu, a proto je nutné s těmito věcmi nakládat s rozvahou, tím se učí hospodaření. V rodině se dítě učí také uvědomovat si různé povinnosti. Například, že za všechno se musí platit. V opačném případě, že by odmítl zaplatit, musí jedinec přebrat za své chování odpovědnost. Významnou funkcí rodiny z pohledu finanční gramotnosti je i to, že dítěti poskytuje prostor pro seznámení s okolním světem, kdy dítě zjišťuje, že existují ekonomické vztahy a může si osvojovat základní principy s tím související.

3. 4. 1 Poruchy funkcí rodiny

Pokud dojde v rodině k poruše, není zpravidla schopna plnit své funkce. Rozlišujeme objektivní příčiny poruch, které nevychází z vůle rodičů, ale kvůli nějakému znevýhodnění (invalidita, úmrtí, nemoc), se nemohou podílet na fungování rodiny. Oproti tomu subjektivní příčiny ovlivňují již ti samotní rodiče, kteří nezvládli svou rodičovskou roli, podleli alkoholismu, neplní svou funkci, zanedbávají ji atd. Posledním typem příčin poruch rodiny jsou

smíšené příčiny, které jsou kombinací dvou předchozích (v důsledku onemocnění jednoho z rodičů, propadne druhý alkoholismu). (Skopalová, 2014, s. 21)

Selhání biologicko-reprodukční funkce se týká rodin, do kterých rodiče z různých důvodů nechtějí nebo nemohou přivést děti či se rodí děti s handicapem. Příčinou této poruchy jsou biologické, ekonomické či společenské faktory. Zvláště nezodpovědné je přivést dítě do nepříznivého prostředí, které je v negativním smyslu ovlivněno zmíněnými faktory, tedy v případě zdravotních, materiálních a jiných problémů rodiny.

Porucha další funkce rodiny, tedy ekonomicko-zabezpečovací funkce, je důsledkem neschopnosti či neochoty rodičů učinit kroky potřebné k materiálnímu zabezpečení rodiny. Tato funkce do jisté míry souvisí s předchozí funkcí, neboť čím vyšší je počet potomků, tím problematičtější je zajistit rodinu finančně. V takové situaci mohou pomoci kroky populační strategie či systém sociálního zabezpečení. Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce je však spíše záležitostí ojedinělou.

Oproti tomu porucha funkce emocionální je velice významnou, protože zasahuje do různých oblastí života jedince a rodiny. O tom svědčí i fakt, že porucha emocionality je zdrojem většiny ostatních poruch rodiny. Pro dítě tato porucha znamená narušení rovnováhy, rodinného klíma apod., zejména v důsledku rozchodu či rozvodu rodičů, což může významně ovlivnit celkový rozvoj jedince.

V případě poruchy socializačně-výchovné funkce rozlišujeme tři oblasti, které jsou kategorizovány v podstatě v souladu s vymezením výše zmíněných příčin poruch rodiny. První možností je situace, kdy se rodiče nemohou o dítě starat, a to z důvodu objektivních příčin, kterými jsou přírodní katastrofy, války, hladomor, nemoc, invalidita či smrt rodiče.

Druhou formou poruchy socializačně-výchovné funkce jsou rodiče, kteří se o děti nedovedou postarat. V tomto případě jde vlastně o projev smíšených příčin, kdy hodnotíme nejen problémy v rodinném systému, ale v jedinci (rodičích) samotných. Spadají sem situace, kdy jsou rodiče mladí a nezralí, nebo nejsou schopni vyrovnat se s různými krizovými situacemi, kterými mohou být mimomanželské narození dítěte, rozpad manželství apod.

Poslední oblast poruch socializačně-výchovné funkce tvoří rodiče, kteří se o dítě nechtějí starat. Tato neochota je zpravidla způsobena různými duševními poruchami, disharmonickým vývojem jedince, vlastní špatnou zkušeností z dob dětství a dospívání

či celkovým narušením socializačního vývoje. V tomto případě dochází k narušení samotného vztahu rodič-dítě. Rodič často nejeví zájem o dítě a upřednostňuje zcela jiné hodnoty. Neochota pečovat o dítě ústí v odebrání dítěte a jeho umístění do náhradní péče. Jde vlastně o dobrovolné zřeknutí se vlastního dítěte, které musí být samozřejmě právně podložené (rozhodnutím soudu). (Dunovský, 1986, s. 13-20)

4 Předškolní vzdělávání, předškolní věk a finanční gramotnost

Předškolní vzdělávání rozvíjí a doplňuje rodinnou výchovu a působení rodinného prostředí, v němž tkví jeho hlavní význam. Zajišťuje systematický a cílevědomý všestranný rozvoj osobnosti dítěte, přičemž pedagogové musí zohledňovat individuální rozdíly každého jedince. Dítěti se dostává podnětů důležitých pro jeho rozvoj a učení. Mateřská škola mu má usnadňovat další životní a vzdělávací cestu. (Šmelová a Prášilová, 2018, s. 11-12)

4.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcové vzdělávací programy obecně vznikly díky tzv. Bílé knize (Národní program rozvoje vzdělávání v ČR) vydané v roce 2001 a byly do vzdělávání zavedeny školským zákonem č. 561/2004 Sb.¹⁰ Na základě tohoto zákona byl zaveden do vzdělávací soustavy nový systém kurikulárních dokumentů, které jsou vytvářeny na dvou úrovních, a to na státní a školní úrovni.

Státní úroveň kurikulárních dokumentů zahrnuje Národní program vzdělávání a RVP. Školní úroveň pak představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), které si vytváří každá škola v souladu se zásadami RVP. (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2018, s. 4)

Předškolní vzdělávání má doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a poskytovat dítěti prostředí plné mnohostranných a přiměřených podnětů pro rozvoj osobnosti dítěte, tělesný rozvoj a zdraví, což má napomoci dítěti ke snadnější následující vzdělávací a životní cestě. (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2018, s. 6-7)

RVP PV vymezuje čtyři cílové kategorie, které jsou vzájemně provázané a korespondují spolu. Cílovými kategoriemi RVP PV jsou:

- rámcové cíle – U dítěte předškolního věku se posuzují tři rámcové cíle, jejichž naplňování je předpokladem k utváření základů klíčových kompetencí. Jedná se o:
 - *rozvoj dítěte, jeho učení a poznání,*
 - *osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost,*

¹⁰ Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2018, s. 4)

- *získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí; (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018, s. 10)*
- klíčové kompetence – Po dokončení předškolního vzdělávání se předpokládá osvojení základů klíčových kompetencí potřebných pro další systematické vzdělávání, ale i celoživotní učení. Klíčovými dovednostmi jsou:
 - *kompetence k učení,*
 - *kompetence k řešení problémů,*
 - *kompetence komunikativní,*
 - *kompetence sociální a personální,*
 - *kompetence činnosti a občanské; (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018, s. 11)*
- dílčí cíle – konkrétní záměry dané vzdělávací oblasti;
- dílčí výstupy – konkrétní získané dovednosti, poznatky a postoje v dané vzdělávací oblasti.

RVP PV je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí, které je ale nutné propojovat, protože realizovat jednotlivé oblasti by bylo umělé a nereálné. Vzdělávacími oblastmi RVP PV jsou:

- *Dítě a jeho tělo,*
- *Dítě a jeho psychika,*
- *Dítě a ten druhý,*
- *Dítě a společnost,*
- *Dítě a svět. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018, s. 14)*

Finanční gramotnost není momentálně součástí RVP PV. Nejsou zatím definovány ani Standardy finanční gramotnosti pro předškolní vzdělávání. Pojem gramotnost, potažmo pregramotnost jsou alespoň ve slovníku pojmů RVP PV, kde jsou zároveň definovány. Zařazování jednotlivých gramotností do RVP PV je aktuálním požadavkem společnosti. (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018, s. 47*)

Začlenění pojmu gramotnost do slovníku pojmů je velice důležitým krokem. Plné zařazení finanční gramotnosti do obsahu RVP PV je jistě hudbou budoucnosti, protože stále roste požadavek na osvojování alespoň základních znalostí v oblasti finančního vzdělávání již v předškolním věku. Patrně budeme svědky obdobného procesu, ke kterému došlo v případě

včleňování finanční gramotnosti do RVP ZV, jehož výsledkem bylo povinné zařazování finanční gramotnosti do výuky.

Rozvoj finanční gramotnosti je v souladu s rámcovými cíli předškolního vzdělávání, které jsem zmínila již výše. A proto je možné, že díky volnému prostoru, který pedagogům a zejména vedoucím zařízení předškolního vzdělávání RVP PV poskytuje, dochází již nyní k získávání základních znalostí z oblasti finanční gramotnosti, a to prostřednictvím vhodně zvolených témat, která pedagogové v mateřských školách vyučují. Jako příhodné vzdělávací oblasti, do kterých by bylo možné začlenit problematiku finanční gramotnosti, se jeví zejména Dítě a společnost či Dítě a svět.

4. 2 Předškolní věk

Děti v předškolním věku jsou cílovou skupinou předškolního vzdělávání a zároveň skupinou, na kterou se ve své bakalářské práci zaměřuji. Proto bych ráda přiblížila vývoj jedince v průběhu tohoto období. Zejména pro moji praktickou část je důležité znát specifika dítěte v tomto věku – jakých schopností a dovedností jedinec již nabyl, jakých aktivit je schopen, jak se socializuje, či jaké je jeho myšlení.

Předškolní věk je označení pro období mezi třetím a šestým rokem jedince. Toto období není ohraničeno pouze takto stáří jedince. Spodní hranici nám symbolizuje nástup dítěte do mateřské školy a horní hranici reprezentuje nástup do školy. Předškolní věk je pak období mezi těmito dvěma důležitými milníky. Je nutné zmínit, že vstup do školy není pevně stanoven na šestý rok dítěte, ale pohybuje se právě okolo tohoto věku. Předškolním dítětem může být i dítě staré sedm let. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 68)

Předškolní věk je v širším slova smyslu užíván jako označení pro období od narození po vstup do školy. V takovém případě ale dochází ke stírání rozdílů mezi batolecím věkem a věkem od tří do šesti let. Proto je nutné vnímat předškolní věk jako období od tří do šesti let samostatně a všimnout si důležitých znaků, které toto období od předcházejícího období a následujícího školního období odlišují. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 87)

4. 2. 1 Koordinace pohybů a tělesný růst

V předškolním věku dochází k velmi významným změnám, ačkoliv se jedná o změny méně nápadné. Z počátku je koordinace pohybů ještě nedokonalá, ale v průběhu tohoto období se automatizuje chůze, běhání, skákání a další. Dochází ke zdokonalování pohybové

koordinace, pohyby jsou uhlazenější, elegantnější, preciznější a dítě je více hbité. Na konci předškolního období tak dítě zvládá i aktivity, které vyžadují náročnější pohybovou koordinaci (př. jízda na koloběžce). (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 88)

Ačkoliv je tělesný růst ve srovnání s batolaty pomalejší, je předškolní věk v tomto ohledu důležitým, protože k jeho konci dochází k tzv. prvnímu období vytáhlosti, kdy se mění proporce těla. Na počátku má dítě krátké končetiny a převažuje trup a hlava. Okolo šestého roku se růst končetin urychluje, protahuje se krk, ubývá podkožní tuk a zesiluje kostra i svaly. (Kopecký, Tomanová a Kikalová, 2014, s. 37)

Říčan (2006, s. 120) uvádí, že individuální tělesné rozdíly jsou pro předškolní věk velmi důležité, protože rozhodují o tom, zda a jak dítě v kolektivu obstojí. Obecně jsou ve výhodě větší a silnější děti, které získávají ve skupině lepší postavení. Hůře tělesně vyvinutým dětem je potřeba nenápadně pomoci se začleněním do kolektivu, protože bývají plaché a obtížně se tak do skupiny začleňují. Tento jev se udržuje někdy až do dospělosti. Nejde však pouze o tělesné rozměry, ale spíše o tělesnou přitažlivost.

4. 2. 2 Myšlení a řeč

Během předškolního věku zaznamenáváme přechod od předpojmové (symbolické) inteligence k názornému (intuitivnímu) myšlení. Usuzování dítěte je silně vázáno na to, co momentálně vidí či vidělo. Jedinec se svým myšlením orientuje na nejbližší svět a pravidla v něm platná. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 90) Pro názorné, intuitivní myšlení jsou typické následující znaky:

- egocentrismus – Myšlení předškoláka je egocentrické, což znamená, že se dítě domnívá, že veškeré dění se točí okolo jeho osoby. Sice už batole dospělo k tomu, že je pouze jedním z těles vesmíru, ne jeho středem, ale předškolák zatím ještě nechápe, že mají druzí lidé svá vlastní hlediska, která se od toho jeho odlišují. Domnívá se, že partner v komunikaci má naprosto stejná východiska jako on, tedy že ví všechno, co on sám. Často přeslechne to, co se zkrátka neshoduje s jeho názorem. Nebere v potaz existenci jiného hlediska, z něhož se může posuzovaná situace či věc jevit zcela jinak. Pokud přece jenom občas přijde dítě na to, že možná existence jiné hledisko či pohled, nebere ho v potaz. Egocentrismus souvisí i s vnímáním prostoru, kdy dítě vnímá blízké objekty jako velké a vzdálené se mu jeví malými;
- magičnost – Jedná se o to, že se dítě domnívá, že svými myšlenkami může změnit svět. Pokud si něco hodně přeje, že se mu to splní. Bohužel z toho mohou vzejít někdy

pocity viny či strachu, ale naopak tento jev vede také k pocitům vítězným (vítězný pocit úspěšného kouzelníka);

- antropomorfismus – Dítě polidšťuje neživé věci, přenáší neadekvátně lidské vlastnosti na neživé věci, stromy, zvířata apod. Předpokládá, že tyto věci, stromy, zvířata, vykonávají ty samé činnosti, co lidé, tedy že myslí, cítí atd. To mu pomáhá svět lépe pochopit. (Řičan, 2006, s. 123-124)

Předškolák odmítá náhodu, která v něm vyvolává nejistotu a představuje pro něj něco, co narušuje jeho řád. Dítě má tendenci hledat vždy logické, jednoduché a přímé vysvětlení situací a jevů. V důsledku toho, že mohou být tyto příčiny občas zpřeházené, dochází u dětí ke spojení dvou událostí na základě časové shody, ačkoliv se často jedná o chybnou interpretaci. Například dítě odjíždějící k babičce v době, kdy prší si ze situace vyvodí závěr, že bude každá cesta k babičce doprovázena deštěm. Nepochází mu, že se jedná o čistě náhodný jev. (Vágnerová, 2000, s. 106)

V tomto období dochází k významnému zdokonalení řeči, a to zejména ke konci, kdy mizí částečně či úplně tzv. patlavost. Jejímú kompletnímu odstranění může dopomoci zásah logopeda. Dítě se zdokonaluje i ve větné stavbě, kdy je schopné již používat souvětí podřadná. Takový rozkvět řeči umožňuje i růst poznatků, které dítě získává nejen o sobě, ale také o svém okolí. Přispívá tedy socializaci dítěte. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 88)

4. 2. 3 Kresba a hra

Nejdůležitější činnosti dítěte vedle pohybových aktivit představují kresba, která nám umožňuje lepší pochopení psychiky dítěte, a hra, která dítěti pomáhá vyrovnat se s těžkostmi, které mu realita přináší. Kresba, hra a vyprávění jsou prostředky, skrze které se plně projevují a my z nich můžeme poznávat charakteristické znaky dětského myšlení a emočního prožívání.

Dětská kresba je tzv. „královskou cestou“ k poznání dětské psychiky. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 73) Dítěti umožňuje vyjádřit své pocity, přání či obavy. Prostřednictvím kresby můžeme poznávat také problémy dítěte, jeho schopnosti či vidění světa. Není důležitý pouze výsledný výtvarný projev, ale celý proces jeho vzniku a okolnosti, které činnost doprovází (jak dítě sedí, jak drží tužku, jak dlouho kreslí atd.). Kresbu dělíme do pěti stádií, z nichž následující tři stádia spadají do předškolního věku:

- stádium prvotního obrazu – Jedná se o druhé stádium vývoje kresby v životě jedince celkově a první stádium, které spadá do předškolního věku. V celkovém vývoji kresby rozlišujeme před tímto stádiem ještě stádium črtací experimentace, které se projevuje bezplánovitým čmáráním dítěte tužkou po papíru. Prvotní obraz začíná dítě vytvářet po třetím roce života. Začíná si svou kresbu spojovat s určitým významem. Z počátku dítě své črtání komentuje zpětně, později provádí kresbu s již předem stanovenou představou. Kresba však ještě není všeobecně srozumitelná;
- stádium lineárního náčrtu – Objevuje se kolem čtvrtého roku, kdy dítě začíná již uvědoměle zakreslovat hrubé náčrty zvolených objektů. Zaznamenává je s jejich hlavními znaky, které ovšem vybírá zcela subjektivně, jak se mu jeví na základě jeho pocitů. Dítě nekreslí podle předlohy, ale podle své představy. Předmětem kresby bývá nejčastěji člověk;
- stádium realistické kresby – Je příznačné pro konec předškolního věku. Dítě stále kreslí podle své představy. Začíná již rozlišovat hlavní znaky objektivně, což je největším přínosem tohoto stádia. Nejdokonalejší stádium dětské kresby však nastává až po desátém roce. Nazýváme ho stádiem naturalistické kresby. Dítě začíná kreslit podle předlohy, zlepšují se proporce, perspektiva i stínování. U většiny dětí však mezi desátým a jedenáctým rokem dochází ke krizi kresebného projevu, kdy začínají své výtvarné projevy potlačovat. (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 73-77)

Jednou z hlavních činností dítěte předškolního věku je hra. Předškolní věk je typickým věkem pro hru, protože kojeneček a batole spíše experimentují, než by si hráli, a u školáka hru záhy vytlačí z denního režimu práce. (Říčan, 2006, s. 127)

Existuje celá řada definic a klasifikací her. Jejím hlavním významem je, že vede dítě k osvojení pro život užitečných dovedností a napomáhá k obnově sil, slouží k relaxaci. Druhý pohled na hru je takový, že má smysl sama o sobě a nepotřebuje žádnou další obhajobu. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 100-103)

Předškolák je neustále vystavován tlaku požadavků okolí, i proto uniká do světa hry. Hra jako symbol, hraní si na něco, co není součástí reality, mu umožňuje vyrovnat se s pro něj mnohdy náročnou skutečností. Symbolická hra mu umožňuje chovat se podle svých pravidel, plnit si tak svá přání. Poskytuje svobodný prostor vyzkoušet si něco, co by v běžném životě nebylo úplně možné. Rozvíjí zároveň tvůrčí a fantazijní stránku. (Vágnerová, 2000, s. 111)

Tělesný rozvoj přispívá k rozšiřování druhů her, protože se do středu zájmů dítěte dostávají hry spojené se skákáním, běháním, hopsáním apod. Začíná se objevovat soupeření a potřeba využívat důmyslnějších rekvizit, než jaké dítě používalo v předchozím období. Předškolák si často vytváří tzv. imaginárního společníka, který mu je partnerem ve hře. Významné jsou tzv. námětové hry, jako jsou hry na doktora, na obchod, na zloděje a lupiče. Předškolní dítě ke hře přistupuje s veškerou vážností, což vede k tomu, že se hře oddá natolik, že často přestane vnímat okolní svět. (Říčan, 2006, s. 127)

4. 2. 4 Socializace

Socializace je proces zespolečňování čili uvádění jedince do společnosti. Jedinec se učí normám, které jsou společností vyžadovány, učí se zastávat nejrůznější společenské role atd. V rámci socializace se učí přijímat odpovědnost za své činy a učí se i potřebě materiálního zajištění sebe, později i své rodiny. Jako takový zahrnuje proces socializace tři vývojové aspekty:

- vývoj sociální reaktivity – Znamená, že se u jedince vyvíjí velké spektrum emočních reakcí na lidi v jeho blízkém či širším okolí. Dítě získává schopnost své emoce ovládat, více svým pocitům rozumí a nabývá schopnosti vcítit se do druhých (empatie);
- vývoj sociálních kontrol – Chování dítěte přestává být řízeno zvnějšku prostřednictvím pokynů ostatních. Dítě se nově řídí vlastními pokyny. Na počátku předškolního věku se tak objevují i první snahy o skutečnou sebekontrolu, kdy se dítě učí vyčkat a nepodlehnout aktuálnímu přání, a proto používá vůči sobě instrukce známé od rodičů, které si často ukládá nahlas;
- vývoj sociálních rolí – Osvojování sociálních rolí se projevuje zejména tím, jak velkou oblibu získávají děti u spoluhráčů. Na základě toho pak mají tendenci poroučet, nebo se spíše podřizovat ostatním. Nejvýznamnější je diferenciací mužské a ženské role. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 93-99)

Primární socializaci dítěte, jak jsme si již řekli, zajišťuje rodina. V předškolním věku se uvolňuje vázanost na rodinu. Díky upevněnému vztahu k rodině může dítě nově navazovat kontakty i mimo ni, které jsou charakteristické tím, že dítě začíná navazovat symetrické vztahy (vztahy s vrstevníky) a vrhá se a objevuje prostředí, které mu poskytuje méně jistoty. Vždycky je zde pro něj však rodina, která předškolákovi poskytuje bezpečný prostor, kam se může

ze svých cest do neznámého okolí a mezi vrstevníky vracet. Je zároveň majákem, který mu pomáhá se zorientovat v pro něj stále složitějším světě. (Říčan, 2006, s. 135)

Rodiče jsou pro předškolní dítě ideálem, ke kterému vzhlíží a vnímá je jako všemocné. Chce se jim bezmezně podobat a přebírá tak od nich nekriticky veškeré postoje a hodnoty. Identifikací s pro něj uznávanou autoritou si zajišťuje předškolák pocit jistoty, sebejistoty a bezpečí. (Vágnerová, 2000, s. 124)

V předškolním věku dochází k diferenciaci mužské a ženské role. Společnost vymezuje určité obecně platné stereotypy, které určují, jaké je žádoucí a přijatelné chování a vzhled dívek a chlapců. Na dodržování těchto norem je vyvíjen tlak, jsou sociálně posilovány a jejich případné nedodržování je trestáno například odmítavým chováním okolí. (Vágnerová, 2000, s. 117-118)

O naplňování stereotypních rolí se zasluhují, zpravidla nezáměrně, rodiče, kteří již od narození dítěte dbají na odlišnou úpravu zevnějšku, předkládají dětem hračky a hry typické pro dané pohlaví (známým příkladem jsou autíčka pro chlapečky a panenky pro holčičky). Děti předškolního věku si již dobře uvědomují odlišnosti mezi pohlavími a vědí, jak má chlapec či dívka vypadat. Dokonce sami usilují o naplnění tohoto stereotypu, protože chtějí vypadat jako všichni ostatní jedinci téhož pohlaví, což je okolím pozitivně hodnoceno. Tento jev označujeme jako tzv. podmiňování, které spočívá v tom, že si dítě potažmo dospělý osvojuje určitý typ chování na základě toho, že je vyžadováno a kladně hodnoceno okolím. Druhým způsobem naplňování stereotypního odlišení rolí je tzv. identifikace, která se projevuje tak, že děti zkrátka napodobují určité projevy chování starších osob stejného pohlaví a tímto napodobováním se učí naplňovat svoji roli. (Vágnerová, 2000, s. 118)

Dříve bylo jakýmsi nepsaným pravidlem, že každý z rodičů zastával svoji odlišnou roli. Otec představoval pro dítě autoritu, která ho usměrňovala, oproti tomu matka byla ochranná. V dnešní době se však tyto rozdíly stírají a často dochází k obrácení rolí. Nové pojetí dělby rolí v rodině sice není na škodu, ale má se za to, že tradiční pojetí více usnadňuje dítěti orientaci ve světě. (Říčan, 2006, s. 135)

U předškoláka dochází k rozvoji morálního uvažování, které se vyvíjí individuálně zejména na základě jeho zkušeností, ale je podmíněno i sociokulturně. Pravidla chování předškolní dítě přebírá od uznávaných autorit, aniž by uvažovalo nad jejich správností, čehož není ani schopno, protože zatím nemá úplně vlastní názor. Normy chování pomáhají dítěti orientovat se v okolním světě a zároveň dochází k rozvoji osobnosti jedince, který si utváří

své hodnoty a postoje. Důležitým mezníkem ve vývoji morálního uvažování jedince je to, že dítě začíná chápat, kde jsou hranice norem chování a samo pozná „nevhodnost“ jejich nedodržování, tedy chápe potřebu naplňovat normy chování. Dochází k přesunu od norem regulovaných okolím k normám, které si reguluje dítě samo, vnitřně a bez toho, aniž by ho někdo musel za nevhodné chování kárat. (Vágnerová, 2000, s. 120-121)

Podle Vágnerové (2000, s. 123) dochází u dětí předškolního věku také k rozvoji prosociálního chování, jehož předpokladem je uspokojení potřeby jistoty a bezpečí u dítěte, protože děti, které se cítí nekomfortně, mají tendenci chovat se asociálně. Prosociálnímu chování se dítě učí díky sociálnímu učení, tedy přebírání vhodných modelů chování od rodičů, pokud mu jsou ovšem v rodině poskytovány.

Ke konci předškolního věku je dítě schopné alespoň částečně přemýšlet o pohledu ostatních, je schopno se do druhých vcítit. Dovede projevit empatii, která je však stále omezena kvůli tomu, že děti jednak nedokážou rozpoznat některé, zejména vnitřní, emoční prožitky druhých lidí, a jednak nejsou schopny se distancovat od intenzivního emočního projevu, který je zcela pohltil a nedovolí jim se soustředit na nic jiného. (Vágnerová, 2000, s. 123-124)

S blížícím se koncem předškolního období se projevují dvě hlavní tendence, které značí přechod jedince do další vývojové etapy. První z nich je již zmíněné vyrůstání z rámce rodiny, kdy dítě začíná vyhledávat aktivity a vztahy mimo rodinu. Druhým projevem je práce, kdy dítě zhruba ve čtyřech letech začíná rádo pomáhat a napodobovat dospělé během pracovního procesu, tím dochází k vytlačení hry z denního režimu dítěte a k přípravě na usednutí do školní lavice. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 89-90)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Výzkumné šetření

Po seznámení se s teoretickými východisky a poznatky, které jsou popsány v první části práce, následuje praktická část mé bakalářské práce. V přechozím oddílu jsme si představili mimo jiné rodinu jako důležitý faktor, který ovlivňuje finanční gramotnost předškoláků, a to z pohledu teoretických poznatků. Nyní se budeme za využití těchto znalostí vztahem rodiny a finanční gramotnosti u jedinců předškolního věku zabývat v rovině praktické.

5.1 Stanovení cíle výzkumného šetření a výzkumných otázek

Na začátku výzkumného šetření je důležité, aby si každý výzkumník stanovil a jasně formuloval cíl, kterým se bude jeho bakalářská práce zabývat. **Cílem praktické části je zjistit a posoudit, jak formuje rodinné prostředí finanční gramotnost u dětí předškolního věku.**

K tomuto hlavnímu cíli vedou následující dílčí cíle:

- zjistit, zda děti prakticky ovládají oblast nakupování a placení penězi;
- zjistit, zda děti rozumí jevům, týkajících se hospodaření s penězi;
- zjistit, jakými prostředky rodiče podporují rozvoj finanční gramotnosti svých dětí;
- zjistit, jaký názor mají rodiče na vyučování finanční gramotnosti v období předškolního věku.

Na základě stanovených cílů bakalářské práce byly stanoveny jednotlivé výzkumné otázky:

1. **Jak děti ovládají nakupování a placení penězi?**
2. **Jak děti ovládají hospodaření s penězi?**
3. **Jak rodiče podporují a konkrétně se podílejí na rozvoji finanční gramotnosti svých dětí?**
4. **Jaký mají rodiče názor na vyučování finanční gramotnosti v rámci předškolního vzdělávání?**

5.2 Stanovení metody výzkumného šetření

Praktická část mé bakalářské práce je prováděna formou kvalitativního výzkumného šetření. Za účelem zjištění potřebných informací jsem zvolila jednu z nejčastěji používaných metod kvalitativního výzkumu, kterou je **rozhovor**. Tato metoda je blízká dotazníku, protože bývá definována jako metoda dotazování. Rozdíl mezi těmito dvěma metodami spočívá v tom,

že v případě rozhovoru se výzkumník respondenta dotazuje na otázky v rámci mluvené komunikace. Jedná se tedy o přímý, respektive osobní kontakt výzkumníka a respondenta. S tím souvisí nesporná výhoda rozhovoru, kterou je možnost vnímat bezprostřední reakce dotazovaných. Naopak nevýhodou rozhovoru je jeho časová náročnost.

Rozhovor je velmi závislý na situaci a kontextu. Důležité je tedy prostředí, ve kterém se dotazování koná. Proto je nutná opatrnost při formulování závěrů, které mají relativní výpovědní hodnotu. I přesto, že průběh mého výzkumného šetření byl spojen zpravidla s domácím prostředím dotazovaných, které dobře znají. (Průcha, 1995, s. 51-54)

Před samotným zahájením výzkumného šetření je důležité věnovat se přípravě rozhovoru. To znamená, že musí výzkumník věnovat pozornost sestavení otázek. Pro potřeby své bakalářské práce jsem zvolila standardizovaný, respektive řízený rozhovor, který se od svého opaku, tedy nestandardizovaného rozhovoru, odlišuje tím, že si výzkumník před konáním rozhovoru sestaví konkrétní otázky, které budou dotazovány (viz Příloha č. 1).

Otázky jsem rozdělila do třech oblastí. První část jsem nazvala „rodinná anamnéza“. Jejím úkolem bylo zachytit sociální úroveň dané rodiny a také přiblížit na základě obecných charakteristik, o jakého respondenta se jedná, protože všechny rozhovory jsou uváděny v anonymní podobě. Druhá a třetí část se skládá již z konkrétních otázek, týkajících se finanční gramotnosti. Druhou část tvoří otázky směřované na děti předškolního věku. Poslední sada otázek je určena zákonným zástupcům těchto dětí.

Součástí předchozí přípravy bylo také technické zajištění zaznamenávání rozhovoru. Využila jsem diktafonu ve svém telefonu. To také z důvodu toho, že telefon v dnešní době není tolik nápadným prvkem, který by mohl respondenty nějakým způsobem rušit, jako by tomu mohlo být v případě nějaké větší, nápadnější techniky. Na druhou stranu se jednalo o nahrávání výpovědi respondentů po výslovném souhlasu zákonných zástupců, kteří byli v druhé části sami dotazováni. K tomu se vázala i dohoda o zachování anonymity respondentů.

5.3 Charakteristika výzkumného souboru

Za cílovou skupinu svého výzkumu jsem si zvolila děti předškolního věku. Takové rozhodnutí jsem učinila zejména z toho důvodu, že tito jedinci jsou ještě jaksí nedotčeni problematikou finanční gramotnosti a určitým vštěpováním základních principů a poznatků této oblasti vzdělávání. Samozřejmě, jak jsem již v teoretické části zmínila, v rámci RVP PV

je prostor pro alespoň částečné zavedení tématu či seznámení dětí s tímto tématem. Předpokladem však je, že se děti sice setkávají s problematikou finančního vzdělávání již v rámci předškolního vzdělávání, ale ne v takovém rozsahu jako například děti školního věku. Důležitým faktorem při utváření finanční gramotnosti u dětí předškolního věku je zatím ještě zejména rodinné prostředí.

Vzhledem ke stávající situaci jsem se rozhodla nejít cestou formální, tedy cestou nalezení mateřské školy, která by mě propojila s potenciálními respondenty. Výběr respondentů probíhal náhodně. Oslovila jsem zákonné zástupce dětí, které navštěvují mateřské školy, a kteří byli ochotni se do mého výzkumu zapojit. Někteří mi pomohli oslovit i další respondenty. Výběrový soubor tvořily tedy děti, které navštěvují mateřské školy a zároveň hlavně děti, které se již chystají na zahájení školní docházky v následujícím školním roce. To znamená, že šlo převážně o děti z posledního ročníku mateřské školy. Bližší informace o respondentech jsou uvedeny v oddílu „rodinná anamnéza“, který náleží ke každému z přepsaných rozhovorů (viz Příloha č. 2-8).

5.4 Průběh a realizace výzkumného šetření

Po důkladné přípravě všech nezbytných podkladů a věcí, jsem přistoupila k vlastní realizaci výzkumného šetření. Jak jsem již zmínila, respondenty jsem vybírala náhodně. Nejprve jsem oslovila rodiče dětí, které navštěvují mateřské školy. Společně jsme domluvili vhodný termín pro konání rozhovoru, který by vyhovoval oběma stranám.

Všechny rozhovory probíhaly v podstatě podle stejného scénáře. Rodiče jsem stručně uvedla do problematiky, na kterou se práce zaměřuje. Pobavili jsme se o mém záměru a snaze, ke které moje bakalářská práce směřuje. Obezámila jsem je také s tím, že jejich výpovědi si budu nahrávat, ale jejich zveřejnění v rámci mé práce bude naprosto anonymní.

Následně jsme se společně věnovali první části rozhovoru, tedy „rodinné anamnéze“. Struktura této části byla vypracována tak, abych se nějak necitlivě nedotkla dané rodiny. Například otázku k příjmu domácnosti jsem řešila stanovením rozmezí, aby nebylo pro některé rodiče nepříjemné mi na tuto otázku odpovídat.

Poté jsem se přesunula k otázkám směřovaným k dětem, které měly možnost si během předchozího úvodu zvyknout na moji osobu jakožto cizí element. Dotazování směřované

na děti probíhalo převážně v pro ně známém a oblíbeném prostředí. Společně jsme se prostřednictvím hry sblížili a poté jsem plynule přešla k dotazování.

V poslední části jsem opět spolupracovala s rodiči, kdy jsme se společně věnovali otázkám ohledně rozvoje finanční gramotnosti a jejich názoru na finanční vzdělávání.

Po rozhovorech následovalo vyhodnocení dat, které jsem uskutečnila tak, že jsem po přepisu rozhovory procházela a hledala mezi nimi souvislosti. Využila jsem metody otevřeného kódování. *Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem.* (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 211). Společná témata jsem si značila a poté je využila při vyhodnocování výzkumných otázek. Pro přehlednost jsem vytvořila schéma kódování. Zde uvádím pouze jeho náhled. Kompletní schéma kódování je součástí přílohy (viz Příloha č. 9).

SCHÉMA KÓDOVÁNÍ		
kategorie	podkategorie	kódy
placení a nakupování	návštěva obchodu	zkušenost s návštěvou obchodu
		frekvence návštěvy obchodu
		doprovázející osoby
	zisk financí, jejich „přechovávání“ a útrata	vlastnění peněženky
		dostává dítě peníze
		kdo dává dítěti peníze
		při jaké příležitosti dostává peníze
		útrata peněz vs. úspora
		za co útrata peněz
	osobní zkušenost s placením	zkušenost s placením
		schopnost zkontrolovat vrácenou sumu
		pomáhající osoba při kontrole vrácené sumy
		schopnost srovnat statky dle hodnoty
	povědomí o hodnotě statků	

Tabulka 2 Náhled schématu kódování

5.5 Vyhodnocení výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit a posoudit, jak formuje rodinné prostředí finanční gramotnost u dětí předškolního věku. V rámci výzkumu jsem realizovala sedm rozhovorů. Jejich přepisy jsou součástí přílohy (viz Příloha č. 2-8).

Jak jsem již zmínila výše, otázky k rozhovoru byly rozděleny do dvou částí. První sada otázek byla určena pro děti předškolního věku. K nim se vázaly výzkumné otázky č. 1 a č. 2. Druhou část tvořily otázky, které byly pokládány jejich zákonným zástupcům. K těm se vztahovaly výzkumné otázky č. 3 a č. 4.

Pro prezentaci výsledků výzkumného šetření ve vztahu k jednotlivým otázkám, jsem se rozhodla pro přehlednost vždy uvést znění výzkumné otázky, dále konkrétní otázky k rozhovoru, které se k této výzkumné otázce vztahovaly, a nakonec vlastní interpretaci výsledků výzkumu.

5.5.1 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 1

Výzkumná otázka č. 1 zněla: Jak děti ovládají nakupování a placení penězi? Náležely k ní tyto následující konkrétní otázky z rozhovoru:

1. Chodíš s rodiči do obchodu/nakupovat?
2. Máš svoji peněženku? Dostáváš do ní penízky od rodičů? Co si za ně kupuješ?
3. Už jsi někdy sám/sama platila penízky?
4. Umíš si zkontrolovat (alespoň přibližně), jestli ti paní prodavačka vrátila správně? Kontroluješ si to?
5. Jak bys srovnal/a následující obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej od nejlevnějšího po nejdražší.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že děti v předškolním věku již mají zkušenost s docházením do obchodu. To znamená, že chodí s rodiči či prarodiči nakupovat. Valná většina respondentů uvedla, že chodí do obchodu často. Považují tuto činnost za běžnou součást jejich života. Pouze jeden dotazovaný se vyjádřil ve smyslu, že je pro něj tato aktivita spíše ojedinělou a uskutečňuje ji pouze v určité situaci... *Do obchodu moc nechodím, jen u babičky*. Tento výsledek je celkem logický. Vzhledem k tomu, že rodina je právě tím, kdo nás uvádí do světa financí, lze tedy očekávat, že je i tím, kdo nás poprvé seznamuje s obchodem jako místem, kde se odehrávají základní finanční operace, tedy placení bezhotovostní či hotovostní.

Oproti tomu odpovědi, které se týkaly toho, zda mají děti vlastní peněženku, nebyly tak jednoznačné. Čtyři respondenti uvedli, že peněženku mají. Zbylí tři peněženku nemají. Děti dále uvedly, že peníze do peněženky dostávají hlavně od rodičů či prarodičů. A to například ku příležitosti narozenin, nebo jako odměnu za pomoc, nějakou vykonanou činnost. Někteří si za nahromaděné penízky kupují sladkosti, dobrůtky a další pochutiny. Jiní si zatím nic nekupují, protože vše jim obstarají rodiče.

To, jestli děti mají či nemají vlastní peněženku, však neovlivňuje jejich zkušenost s tím, jestli již samy někdy platily penězi. Protože, jak se ukázalo, ti, kteří mají vlastní peněženku, třeba ještě sami nikdy neplatili a naopak ti, kteří peněženku nemají, tuto aktivitu již sami prováděli. Sami uvádím ve smyslu, že tuto činnost aktivně vykonávali. Ve většině případů však nakupovali společně s maminkou, která jim pomáhala vybrat správné mince a nákup zaplatit.

Opora v zádech při nákupu je jistě na místě, protože drtivá většina dotazovaných uvedla, že zatím neumí zkontrolovat, zda jim bylo správně vráceno. Tato odpověď není jistě nijak překvapující, neboť některé děti v předškolním věku již umí sice obstojně počítat, ale v případě nakupování, respektive placení, se jedná o náročnější matematickou operaci, které zatím děti nejsou schopny. Výjimkou byla odpověď respondentky, která uvedla, že umí orientačně zkontrolovat, zda jí bylo vráceno správně, ale raději finanční obnos překontroluje maminka. Právě matka byla často uváděna jako ten, kdo vrácenou částku překontroluje. Takto si myslím, že probíhá kontrola vrácené sumy v běžné praxi.

Co se týče hodnoty statků a služeb, čtyři ze sedmi dotazovaných předškoláků správně určili, jak poskládat věci podle jejich hodnoty. Děti dokázaly srovnat statky podle jejich hodnoty od nejlevnějšího po nejdražší. Zbylí respondenti si nevěděli rady a svoji odpověď konstruovali na základě náhody. To znamená, že spíše tipovali, náhodně volili obrázky. V „nesprávných“ odpovědích jsem neshledala ani nějakou podobnost, na základě které bych určila, proč se děti rozhodly formulovat svoji odpověď právě takto. Proto si myslím, že se jednalo o nahodilé odpovědi.

5. 5. 2 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 2

Výzkumná otázka č. 2 zněla: Jak děti ovládají hospodaření s penězi? Informace k ní byly zjišťovány díky následujícím konkrétním otázkám:

1. Máš vlastní pokladničku? Dáváš si do ní penízky? Proč?
2. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou (spořit si)? Jak se to dělá?

3. Představ si, že jdete s maminkou/tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka/tatínek ale nemají na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráťte hračku, nebo dnes budete bez oběda?
4. Jak se někdo dostane do dluhů? Co to znamená? Jak se dluhy řeší? Je důležité je splácet?

Až na jednu výjimku všichni dotazovaní uvedli, že mají vlastní pokladničku. Do ní si dávají penízky, které dostanou zejména od babičky. Jedna holčička uvedla roztomilou odpověď, kterou zdůvodňovala, proč si ukládá penízky do pokladničky. Její odpověď zněla ... *Penízky si do ní dávám, abych měla víc.* Ve výpovědi ostatních respondentů jsem našla jedno společné téma, které jsem si pracovně označila spojením slov „útrata v budoucnosti“. Děti totiž uváděly, že si penízky odkládají do pokladničky proto, aby mohly potěšit své blízké nějakým darem, aby si mohly samy koupit nějakou hračku či věc pro radost, nebo aby mohly zaplatit za nějakou aktivitu ... *Abych mohla pak penízky platit, třeba na koupališti.*

Na základě výsledků šetření jsem dospěla k zajímavému závěru v případě otázky ohledně spoření. Mladší respondenti (4,5 roku a 4 roky) si nevěděli s touto otázkou rady. Respektive odpověděli, že neví, jestli je důležité si spořit či odkládat penízky stranou, nebo to důležité není. Naopak starší dotazovaní, tedy ti, kteří již spějí k postupnému přechodu do školy, uváděli, že spořit si je důležité. Přicházeli zároveň s vysvětlením, jak je možné si šetřit. Odpovídali, že si penízky šetří tak, že si je odkládají do pokladničky. Jedna holčička reagovala na moji otázku naprosto skvěle. Uvedla: *Myslím si, že je to (spořit si) důležité, kdyby maminka s tátou neměli, tak jim půjčím.*

Všichni respondenti prokázali schopnost rozlišit statky zbytné a nezbytné. Jednoduše řečeno, svými odpověďmi prokázali, že dokáží odlišit věci, které je nutné koupit momentálně, a ty, jejichž koupě se může uskutečnit někdy v budoucnu. Děti uvedly, že v případě, že jdou s rodiči na nákup potravin na přípravu oběda a zalíbí se jim hračka, ale finanční možnosti rodičů neumožňují koupit oboje, rozhodnou se „obětovat“ svoji hračku ve prospěch potravin potřebných k přípravě oběda. Můžeme říct, že děti upřednostní zájem celé rodiny před osobním aktuálním zájmem.

Naopak problematice zadlužení dětí předškolního věku ještě moc nerozumí. Uváděly, že neví, co jsou to dluhy, že tomu nerozumí, že jsou na to ještě malí. Ze všech dotázaných uměli na otázku ohledně dluhů odpovědět pouze dva. Přičemž jedna holčička znala očividně konkrétní případ rodiny, která se do dluhů dostala. Nejspíš jí byla problematika dluhů vysvětlena právě na tomto případě, protože na dotaz, jak se někdo dostane do dluhů uvedla:

Když třeba někdo přijde o práci jako naše sousedka. Svoji odpověď doplnila vysvětlením, co to znamená mít dluhy: Nemají tolik peněz, aby si kupovali třeba hračky a musí jim pomoci třeba babička.

5.5.3 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 3

Výzkumná otázka č. 3 zněla: Jak rodiče podporují a konkrétně se podílejí na rozvoji finanční gramotnosti svých dětí? K této otázce se vázaly následující konkrétní otázky z rozhovoru:

1. Snažíte se cílevědomě/záměrně učit své dítě finanční gramotnosti, nebo je to spíše věc nezáměrného působení (nápodoba)?
2. Jakými způsoby finanční gramotnost podporujete?
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně?
4. Vysvětľujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Zkrátka, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit?

Převážná většina dotazovaných uvedla, že se snaží záměrně vést děti k získávání zkušeností, které se týkají finanční gramotnosti. Tuto činnost rodiče považují za velmi důležitou. Ačkoliv ji jedna z respondentek považuje za náročnou vzhledem k tomu, že se v současné době využívá převážně bezhotovostní platby, a proto děti nepřijdou tak snadno do přímého kontaktu s penězi. Někteří uvádí, že sami aktivně nepodporují finanční gramotnost u svých dětí, že se jejich děti tomuto učí nezáměrně. Zároveň uvádí, že předškoláci jsou z jejich pohledu na toto ještě malí, a chystají se je s touto problematikou seznamovat intenzivněji až po zahájení školní docházky.

Nejčastějším prostředkem, kterým se rodiče podílejí na utváření finanční gramotnosti u svých dětí je diskuse, dialog. Rodiče se snaží vysvětlovat jednotlivé situace. Snaží se dětem objasňovat, proč rodiče chodí do práce. Usilují tak o to, aby si děti uvědomily hodnotu lidské práce. Zároveň je vedou k pochopení skutečnosti, že všechny věci mají svoji hodnotu, a to na příkladu potravin, kdy dětem vysvětlují, že není dobré jídlem plýtvat. Dokonce pokud děti chtějí nějakou dražší věc, tak si na ni přispívají, aby si uvědomily hodnotu věcí a peněz. Dalším velmi častým způsobem, díky kterému rodiče seznamují děti s tématy finanční gramotnosti, je hra, konkrétně hra na obchod. To znamená, že prostřednictvím simulace konkrétní situace rodiče přibližují dětem základní principy nakupování. Jedna respondentka uvedla, že využívají známé hry *Dostihy a sázky*.

V otázce otevřené komunikace ohledně aktuální finanční situace rodiny nebyli respondenti ve svých odpovědích vůbec jednotní. Část vnímá přímou debatu jako naprosto přirozenou. Ostatní se domnívají, že jsou jejich děti na tuto problematiku ještě příliš malé. Nestaví se však vůči tomu nekompromisně. Pokud se děti na něco zeptají, tak jim to samozřejmě ochotně vysvětlují. Osobně si myslím, že tato věc souvisí s komunikací v rodině obecně. Některé rodiny mezi svými jednotlivými členy praktikují otevřenější komunikaci, baví se o čemkoliv, jiné rodiny však nejsou takto nastavené.

Oproti tomu se rodiče jednomyslně shodli, že je důležité dětem vysvětlovat, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat. To znamená, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit. Rodiče vnímají debaty o tomto tématu jako klíčové pro to, aby si děti uvědomily, že ne všechno můžou mít. Vysvětlují jim to například v situacích, kdy se nechovají hezky ke svým hračkám, oblečení či potravinám.

5. 5. 4 Vyhodnocení výzkumné otázky č. 4

Výzkumná otázka č. 4 zněla: Jaký mají rodiče názor na vyučování finanční gramotnosti v rámci předškolního vzdělávání? K této otázce náležely následující konkrétní otázky z rozhovoru:

1. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit finanční gramotnosti až ve škole?
2. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě?
3. Momentálně není finanční gramotnost součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její začlenění do RVP PV?

Názor na to, zda je dostatečné zahájit finanční vzdělávání až ve škole je téměř půl napůl. Čtyři respondenti odpověděli, že je podle nich učení se finanční gramotnosti ve školním věku dostatečné, protože děti jsou v tomto věku více vyspělé, a proto podle nich má výuka finanční gramotnosti větší význam až právě v době školní docházky. Zbylí dotazovaní zastávají názor, že je potřeba začít s budováním povědomí u dětí již v předškolním věku, co nejdříve.

Naopak v názoru, že seznamování dětí s oblastí peněz a financí je důležité již v předškolní přípravě, jsou rodiče jednotní. Shodují se v tom, že by toto obeznámení s problematikou finanční gramotnosti mělo probíhat nějakou nenásilnou formou, například prostřednictvím hry. Podporují formování alespoň základního přehledu o dané problematice. Nejsou však zastánci toho, aby se předškoláci učili finanční gramotnosti nějak systematicky.

S tím souvisí i převažující názor, který se negativně staví k usilování o zařazení finanční gramotnosti do RVP PV. Zákonní zástupci na jedné straně na tuto otázku odpovídají tak, že by se sami aktivně neangažovali v tomto úsilí. Dodávají, že by se raději oni sami snažili seznamovat své děti zábavnou formou se základními pojmy a principy z oblasti finanční gramotnosti. Své stanovisko doplňují i přesvědčením, že děti v tomto věku jsou ještě moc malé na pochopení takto složité problematiky. Na druhé straně se objevila i stanoviska, která kvitovala zavedení finančního vzdělávání do předškolní přípravy. Tito rodiče jsou názoru, že začít seznamovat děti s touto problematikou je důležité co nejdříve.

5.6 Shrnutí výsledků

Jak děti ovládají nakupování a placení penězi?

Z výzkumu vyplývá, že děti předškolního věku jsou seznamovány s prostředím obchodu, kde dochází k základním finančním transakcím. Někteří do obchodu chodí častěji, jiní méně často. Většinou však v doprovodu dospělé osoby, tedy rodičů či prarodičů. Tito rodinní příslušníci jsou právě těmi, kteří u dětí přispívají k získávání základního povědomí o tom, že něco jako obchod existuje. Že je to místo, kde jsou věci, které mají určitou hodnotu, a proto si je nemůžeme svévolně vzít, ale musíme za ně zaplatit určitou částku. Děti již v tomto věku mají vlastní zkušenost s placením. To znamená, že již někdy samy aktivně uhradily nákup. Zpravidla jim však při této činnosti byl nápomocen jejich doprovod. Ne všechny děti mají v tomto věku svoji peněženku. Na čem se ale shodnou jsou věci, které si za penízky, které dostávají ať už do peněženky či jen tak od svých příbuzných, kupují. Většinou uvádí, že si kupují sladkosti, další potraviny či hračky. Myslím si, že děti předškolního věku již obstojně zvládají základy placení penězi. Ke zdokonalování těchto schopností jim pomáhají najít cestu jejich blízcí.

Jak děti ovládají hospodaření s penězi?

Ke spoření rodiče vedou předškoláky tím, že jim dávají pokladničky, kam si děti odkládají penízky. Samy děti uvádí, že je to způsob, jak si spořit penízky, které si strádají hlavně proto, aby je mohly v budoucnosti utratit za dárek pro sebe či své blízké. Zatímco mladší respondenti nevěděli, zda je toto odkládání peněz důležité, starší měli jasno a rozhodně uváděli, že je to důležité. Děti zároveň prokázaly svého „spořivého ducha“, když jednoznačně odpovídaly, že je potřebnější koupit potraviny pro rodinu než hračku pro jejich osobní potěšení. Tím dokázaly svoji způsobilost hospodařit s penězi, rozlišovat nezbytné výdaje, které je potřeba

uhradit co nejdříve a položky zbytné, bez kterých se bez problému obejdeme, a jejichž koupi můžeme odložit do budoucnosti. Osobně mě překvapilo, že ve všech případech zhodnotili nutnost koupit potraviny jako prioritní oproti koupi hračky. Domnívám se, že předškoláci ovládají hospodaření s penězi dosti obstojně. Ovšem problematice zadlužení respondenti ještě moc nerozumí. Ve většině případů nebyli schopni odpovědět na to, co to vůbec dluhy jsou.

Jak rodiče podporují a konkrétně se podílejí na rozvoji finanční gramotnosti svých dětí?

Většina rodičů se aktivně podílí na formování finanční gramotnosti u svých dětí. Ti, kteří se zatím v této věci příliš neangažují, se tomu chystají věnovat intenzivněji po nástupu dětí do školy. Nejčastějšími prostředky, které rodiče využívají k formování finanční gramotnosti, jsou dialog či diskuse a hra. Hra ve smyslu simulace konkrétní situace, tedy že si rodiče hrají s dětmi na obchod, což znamená, že si s dětmi hrají na nakupování a prodávání. Někteří rodiče s dětmi o aktuální finanční situaci rodiny nemluví. Domnívají se, že předškoláci jsou na tuto problematiku ještě malí a nemohou jí zatím rozumět. Ostatní považují debaty o finanční situaci rodiny za naprosto běžnou součást jejich života. Jednomyslně se zákonní zástupci shodují na tom, že je pro ně důležité dětem vysvětlovat nemožnost dostat vše, na co si jen pomyslí. Snaží se je vést k tomu, aby si uvědomily, že nemohou mít všechno. Aby uměly vyhodnotit, za co je důležitější momentálně utratit své peníze, a zároveň tím začínaly chápat, že všechno má svoji hodnotu, cenu.

Jaký mají rodiče názor na vyučování finanční gramotnosti v rámci předškolního vzdělávání?

Podle výsledků mého výzkumu nejsou rodiče jednotní v názoru, zda je zahájení finančního vzdělávání až v době školní docházky dostačující. Převážná část z nich však odpovídá, že je vhodné začít s výukou finanční gramotnosti až ve škole, protože se domnívají, že děti jsou v tomto období již vyspělejší, mají lepší dispozice k tomu plně porozumět pojmům a principům dané problematiky. Téměř úplná shoda panuje v otázce důležitosti seznamování předškoláků s oblastí peněz a financí v předškolní přípravě, kdy jsou rodiče jednoznačně pro to, aby byly děti seznamovány se základy této problematiky nějakou nenásilnou formou. Zde se mi jeví jako nutné oddělovat systematické finanční vzdělávání od snahy volnou formou budovat u dětí základní povědomí o oblasti peněz a financí. Mohli bychom říct, že rodiče vidí jako vhodné to, aby dětem v předškolním věku byla poskytnuta možnost získat základní přehled, a později, současně se zahájením školní docházky, aby jim bylo poskytováno již systematické finanční vzdělávání v pravém slova smyslu. Co se týče aktivního zapojení do procesu zavádění finančního vzdělávání do předškolní přípravy, jsou rodiče spíše zdrženliví.

Buď se začleňováním této problematiky do osnov předškolního vzdělávání nesouhlasí, nebo toto úsilí podporují, ale sami by nevyvíjeli žádnou aktivitu v dané věci.

Děti předškolního věku ovládají placení penězi dobře, což dokládají výsledky výzkumu, které odhalily, že se děti seznamují s prostředím, ve kterém dochází ke směně zboží za peníze, že se samy mnohdy zapojují do placení penězi. Samotnou mě překvapilo, na jak dobré úrovni tuto aktivitu vykonávají. Vysoká úspěšnost, se kterou děti zvládají placení a nakupování, pro mě byla velmi milým překvapením. Upřímně mě udivilo, že se děti účastní nákupu již v tak brzkém věku, někdy dokonce aktivně, a že návštěvu obchodu považují převážně za běžnou činnost.

V oblasti hospodaření se domnívám, že jsou děti již méně zběhlé. Při rozhovorech se objevovaly pro mě očekávané odpovědi. Ačkoliv k jednomu zajímavému závěru jsem dospěla. Pozoruhodné bylo, že děti mladšího věku (okolo 4 let) nevěděly, zda je důležité si peníze odkládat, spořit si. Oproti tomu děti, které v příštím roce zahájí školní docházku, pohotově reagovaly ve smyslu, že spoření je důležité. Nízkou míru znalostí jsem zaznamenala v oblasti dluhové problematiky. Nebylo to pro mě však překvapivé zjištění, protože si myslím, že děti jsou na seznamování s tímto tématem ještě malé.

Již v teoretické části, zejména v podkapitole, ve které se věnuji funkcím rodiny, jsem nastínila, že rodinné prostředí velkou měrou ovlivňuje náš rozvoj. Rodina na nás působí významně celý život a ve všech oblastech. V ideálním případě nám poskytuje podporu, pocit bezpečí, obstarává materiální zajištění, umožňuje nám optimální vývoj. Toto tvrzení podporují i výsledky šetření, které dokazují, že právě rodina je významným činitelem při utváření finanční gramotnosti. Rodinní příslušníci, ať už maminka s tatínkem či babička s dědečkem, jsou těmi, kteří chodí s dětmi do obchodu, umožňují jim vyzkoušet si placení penězi a jsou jim při této aktivitě oporou. Také odpovědnému chování a nakládání s financemi se učíme pod záměrným či nezáměrným vlivem rodiny.

Závěr

Moderní společnost klade velké nároky na jedince v různých směrech. Týká se to pochopitelně i oblasti finanční gramotnosti, která je velmi naléhavým tématem. V současnosti se prodírá stále více do povědomí širší veřejnosti. Právě aktuálnost tématu byla mojí motivací pro vypracování této bakalářské práce. V průběhu jejího vytváření jsem se jen utvrdila v tom, že je to velmi živé téma, na které nahlíží lidé velmi různě. Každý má na tuto problematiku trochu jiný názor.

Cílem mé bakalářské práce bylo shrnout teoretická východiska, týkající se rozvoje finanční gramotnosti u dětí předškolního věku, a zjistit a posoudit, jak formuje rodinné prostředí finanční gramotnost u dětí předškolního věku. V teoretické části byla tedy nejprve vymezena finanční gramotnost a její složky, dále zde bylo představeno finanční vzdělávání v České republice a strategické dokumenty, které vznikly na jeho podporu. Zároveň byly shrnuty teoretické poznatky o rodině a popsáno předškolní vzdělávání a vývoj dítěte v předškolním věku.

Po shrnutí teoretických poznatků následovala praktická část. Byl stanoven cíl výzkumného šetření, výzkumné otázky a výzkumná metoda. Dále byl charakterizován výzkumný soubor, podrobně popsán průběh a realizace výzkumného šetření. Po realizaci výzkumu následovalo vyhodnocení výsledků a jejich interpretace.

Myslím si, že se mi podařilo naplnit stanovené cíle. Zjistila jsem, že děti ovládají placení penězi na velmi dobré úrovni. Hospodaření s penězi zvládají obstojně. Z výsledků vyplynulo, že se rodiče snaží záměrně podporovat u svých dětí rozvoj finanční gramotnosti. Využívají k tomu zejména diskusi a hru. Jednotní jsou v názoru, že seznamování dětí s finanční gramotností v předškolním věku je důležité. K úsilí začlenit finanční gramotnost do Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání se však staví negativně. Podporují sice utváření primárního povědomí o oblasti peněz u dětí předškolního věku, avšak ne osvojené v rámci předškolního vzdělávání.

Výsledky mého výzkumu proto mohou být zajímavým zdrojem informací pro rodiče dětí předškolního věku, kteří se o tuto problematiku zajímají, protože právě výsledky šetření odhalily, které oblasti finanční gramotnosti ovládají děti předškolního věku obstojně, a které oblasti mají méně osvojené. Ze stejného důvodu se může stát tento dokument pozornosti hodným pro pedagogy a další osoby, které se podílejí na chodu předškolního vzdělávání.

Seznam použitých zkratk

MF	Ministerstvo financí Česká republika
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
NSFV 2.0	Národní strategie finančního vzdělávání 2.0
RVP	Rámcové vzdělávací programy
SBFG	System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
SFG	Standardy finanční gramotnosti
SFG ZV	Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání
SFG SV	Standardy finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

1. DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.
2. HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
3. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.
4. HINTNAUS, Ladislav. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny: (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998. ISBN 80-704-0315-2.
5. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
6. KOPECKÝ, Miroslav, Jitka TOMANOVÁ a Kateřina KIKALOVÁ. *Základní charakteristiky ontogenetického vývoje*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3982-2.
7. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
8. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: AVICENUM, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1986. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN nepřiděleno.
9. MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-702-9018-8.
10. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
11. NOVESKÝ, Ivan a kol., *Slabikář finanční gramotnosti: Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha: Cofet, 2009. ISBN 80-254-4207-4.
12. OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.
13. PRŮCHA, Jan. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
14. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

15. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7124-7.
16. SKOPALOVÁ, Jitka. *Rodinná problematika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4037-8.
17. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.
18. ŠMELOVÁ, Eva a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1302-4.
19. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
20. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8308-0.

Internetové zdroje

1. *Finanční vzdělávání a jeho vývoj v České republice* [online]. Praha: MFČR, 2019. [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: https://financnigramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_2020_Financni-vzdelavani-a-jeho-vyvoj-v-CR.pdf
2. *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. [online]. Paris: OECD, 2011. [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiiqe-AjrDuAhVjs4sKHV4sDisQFjAAegQIARAC&url=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Ffinance%2Ffinancial-education%2F49319977.pdf&usg=AOvVaw3LNHA5aknCjK-vGMnvQKKk>
3. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA. Finanční vzdělávání na školách. In: www.mfcr.cz [online]. 2014 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/financni-vzdelavani-na-skolach>
4. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA. Strategické dokumenty. In: www.mfcr.cz [online]. 2020 [cit. 2020-11-28]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

5. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. Praha: MFČR, 2010. [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: https://financnigramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_Narodni-strategie-financniho-vzdelavani.pdf
6. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* [online]. Praha: MFČR, 2019. [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: https://financnigramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_2020_Narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2-0.pdf
7. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2018. [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/45304_1_1/
8. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MFČR, MŠMT a MPO, 2007. [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/assets/cs/media/System-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach.pdf>
9. *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 1. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Seznam tabulek

Tabulka 1 Klasifikace rodiny	17
Tabulka 2 Náhled schématu kódování.....	36

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Otázky k rozhovoru

Příloha č. 2 – Rozhovor č. 1

Příloha č. 3 – Rozhovor č. 2

Příloha č. 4 – Rozhovor č. 3

Příloha č. 5 – Rozhovor č. 4

Příloha č. 6 – Rozhovor č. 5

Příloha č. 7 – Rozhovor č. 6

Příloha č. 8 – Rozhovor č. 7

Příloha č. 9 – Kompletní schéma kódování

Příloha č. 1

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – rodina úplná, neúplná, doplněná
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce
 - matky
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec
 - zaměstnání, které vykonává matka
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí:
 - 5 000 – 15 200
 - 15 200 – 30 600
 - 30 600 – 45 800
 - 45 800 – 65 000
- věk dítěte
- pohlaví dítěte
- Navštěvuje dítě školku?

OTÁZKY PRO DĚTI:

5. Chodíš s rodiči do obchodu/nakupovat?
6. Máš svoji peněženku? Dostáváš do ní penízky od rodičů? Co si za ně kupuješ?
7. Už jsi někdy sám/sama platila penízky?
8. Umíš si zkontrolovat (alespoň přibližně), jestli ti paní prodavačka vrátila správně? Kontroluješ si to?
9. Jak bys srovnal/a následující obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej od nejlevnějšího po nejdražší. – a) mléko, b) 1 ks rohlík, c) 5 kg pytel brambor, d) máslo

zdroj: vlastní zpracování

10. Máš vlastní pokladničku? Dáváš si do ní penízky? Proč?
11. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou (spořit si)? Jak se to dělá?
12. Představ si, že jdete s maminkou/tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka/tatínek ale nemají na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráťte hračku, nebo dnes budete bez oběda?
13. Jak se někdo dostane do dluhů? Co to znamená? Jak se dluhy řeší? Je důležité je splácet?

OTÁZKY PRO RODIČE:

FG = finanční gramotnost

4. Snažíte se cílevědomě/záměrně učit své dítě FG, nebo je to spíše věc nezáměrného působení (nápodoba)?
5. Jakými způsoby FG podporujete?
6. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně?
7. Vysvětľujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Zkrátka, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit?
8. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole?
9. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě?
10. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její (FG) začlenění do RVP PV?

Příloha č. 2

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – *rodina úplná*
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce *středoškolské s maturitou*
 - matky *středoškolské s maturitou*
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec *IT programátor*
 - zaměstnání, které vykonává matka *rodičovská dovolená*
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí *30 600-45 800*
- věk dítěte *6 let*
- pohlaví dítěte *dívka*
- Navštěvuje dítě školku? *ano*

OTÁZKY PRO DĚTI:

1. Chodíš s rodiči nakupovat? *Chodím s mamkou a bráškou na nákupy.*
2. Máš svoji peněženku? *Mám svou peněženku. Dostáváš do ní penízky od rodičů? Jo. Rodiče mi do ní dávají penízky. Co si za ně kupuješ? Kupuju si za ně dobrůtky.*
3. Už jsi někdy sama platila penízky? *Jo, už jsem sama platila. Ale mamka tam byla se mnou a pomohla mi penízky vybrat, který mám dát paní prodavačce.*
4. Umíš si zkontrolovat, jestli ti paní prodavačka vrátila správně? *Umím. Radši ale poprosím mamku, aby mi to zkontrolovala.*
5. Jak bys srovnala následující obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej je od nejlevnějšího po nejdražší. *b, a, d, c*
6. Máš vlastní pokladničku? *Mám pokladničku prasátko. A dáváš si do ní penízky? Dávám si do ní penízky od babičky. Proč si je tam dáváš? Abych mohla pak penízky platit, třeba na koupališti.*
7. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou? *Myslím, že je to důležité. Jak se to dělá, jak se spoří? Dělá se to tak, že si dávám penízky do pokladničky.*
8. Představ si, že jdete s maminkou nebo tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka nebo tatínek ale nemají na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráte hračku, nebo dnes budete bez oběda? *Chtěla bych hračku,*

ale mamka mi to vysvětlí, že hračku nemůžeme koupit, protože bychom měli hlad, když bychom nekoupili věci na oběd. A hraček mám dost.

9. Víš, jak se stane, že se někdo dostane do dluhů? *Nevím, co jsou dluhy.*

OTÁZKY PRO RODIČE:

1. Snažíte se cílevědomě učit své dítě FG, nebo je to spíše věc nezáměrného působení. To znamená, že Vás napodobuje třeba? *Snažím se učit malou finanční gramotnosti. Ale v dnešní době to není moc jednoduché. Vše se platí většinou platební kartou.*
2. Jakými způsoby FG podporujete? *Hrajeme si na obchod.*
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně? *Povídáme si o penězích. O tom, že nemůžeme plýtvat jídlem nebo kupovat zbytečnosti. Ale o aktuální finanční situaci nemluvíme. Kupujeme prostě věci, které si můžeme dovolit.*
4. Vysvětlujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Zkrátka, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit? *Vysvětlujeme nebo aspoň se o to snažíme. A drahé věci možná donese Ježíšek.*
5. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole? *Myslím, že ano. Už umí počítat a jsou vyspělejší, takže to má větší smysl.*
6. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě? *Je to dobré, aby si uvědomili, že věci nedostanou zadarmo, nebo že si je nemůžou jen tak vzít.*
7. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její (FG) začlenění do RVP PV? *Myslím, že bych o to neusilovala. Radši bych zkusila sama víc dítě s problematikou finanční gramotnosti seznámit.*

Příloha č. 3

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – *rodina úplná*
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce *středoškolské s maturitou*
 - matky *středoškolské s maturitou*
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec *zprostředkování obchodu a montážní práce*
 - zaměstnání, které vykonává matka *mzdová a finanční účetní*
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí *45 800-65 000*
- věk dítěte *4 roky*
- pohlaví dítěte *chlapec*
- Navštěvuje dítě školku? *ano*

OTÁZKY PRO DĚTI:

1. Chodíš s rodiči do obchodu? *Jojo, chodím s mamkou nebo taťkou do obchodu.*
2. Máš svoji peněženku? *Svoji peněženku nemám. Dostáváš penízky? Co si za ně kupuješ? Penízky dostávám někdy od mamky s taťkou a babičky a dědy, když mám narozeniny. Zatím si sám nic nekupuju. Kupuje mi mamka s taťkou.*
3. Už jsi někdy sám platil penízky? *Ano, ale bylo to s mamkou. Dala mi penízky do ruky a já je dal paní prodavačce.*
4. Umíš si zkontrolovat, jestli ti paní prodavačka vrátila správně? *Neumím.*
5. Jak bys srovnal následující obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej je od nejlevnějšího po nejdražší. *b, a, d, c*
6. Máš vlastní pokladničku? *Jo mám. Dáváš si do ní penízky? Penízky si do ní dávám, když je od někoho dostanu. Proč si je tam dáváš? Až budu větší, tak si za penízky něco koupím, třeba hračku a taky něco pro bráchu a mamku s taťkou.*
7. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou? *Nevím, jsem ještě malý.*
8. Představ si, že jdete s maminkou a tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka a tatínek ale nemají na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráťte hračku, nebo dnes budete bez oběda? *Mamka s taťkou mi řeknou že hraček máme s bráchou dost a teď se nakupuje na oběd.*
9. Víš, co jsou to dluhy? *Tomu ještě nerozumím.*

OTÁZKY PRO RODIČE:

1. Snažíte se záměrně učit své dítě FG, nebo je to spíše věc nezáměrného působení? *Snažíme se učit děti finanční gramotnosti. Myslíme si, že je to dost důležité. Ukazujeme jim, co kolik stojí, jak je těžké si peníze vydělat, že ne všichni mají stejné možnosti.*
2. Jakými způsoby FG podporujete? *Formou diskuse, vysvětlování. Pokud chtějí nějakou dražší věc, pokud to není dárek k narozeninám, a rozhodneme se, že ji koupíme, tak si na to část přispějí. Aby pochopili hodnotu peněz.*
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně? *Ano, mluvíme o tom.*
4. Vysvětlujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? To znamená, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit? *Ano přesně tohle jim vysvětlujeme. Že ne všechno, co chtějí, se může hned koupit a že všichni nemůžou mít všechno.*
5. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole? *Myslím, že na škole stačí. Ale nejsem si jistá, v jakém ročníku se to začínají učit. Náš druhý syn je ve druhé třídě základní školy a prozatím to neprobírali, což si myslím, že je škoda.*
6. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě? *Myslím, že základní přehled je v pořádku, aby měly.*
7. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její začlenění do RVP PV? *Jak jsem už řekla, alespoň základní přehled by děti mít měly. Spíš bych je s ním ale seznamovala já sama.*

Příloha č. 4

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – *rodina neúplná*
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce *středoškolské s maturitou*
 - matky *středoškolské s maturitou*
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec *OSVČ*
 - zaměstnání, které vykonává matka *zdravotní sestra*
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí *15 200-30 600*
- věk dítěte *4,5 roku*
- pohlaví dítěte *dívka*
- Navštěvuje dítě školku? *ano*

OTÁZKY PRO DĚTI:

1. Chodíš s rodiči do obchodu? *Občas s tatínkou.*
2. Máš svoji peněženku? *Mám. Dostáváš do ní peníze od rodičů? Peníze občas dostávám. Co si za ně kupuješ? Zatím nic.*
3. Už jsi někdy sama platila peníze? *Ještě ne.*
4. Jak bys srovnala následující obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej od nejlevnějšího po nejdražší. *c, b, a, d*
5. Máš vlastní pokladničku? *Ano, mám. Dáváš si do ní peníze a proč? Peníze si do ní dávám, abych měla víc.*
6. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké peníze stranou? *Nevím.*
7. Představ si, že jdete s tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Tatínek ale nemá na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráte hračku, nebo dnes budete bez oběda? *Hračku nekoupíme.*
8. Víš, jak je možné, že se někdo dostane do dluhů? *Nevím.*

OTÁZKY PRO RODIČE:

1. Snažíte se cílevědomě učit své dítě FG, nebo je to spíše věc nezáměrného působení, nápodoby? *Já jako otec určitě děti vedu k tomu, aby znaly hodnotu peněz a peněz si vážily.*

2. Jakými způsoby FG podporujete? *Zatím spíš vysvětluji v rámci dialogu konkrétní věci a situace.*
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně? *Ne, to ještě ne.*
4. Vysvětlujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Zkrátka, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit? *Určitě ano. Je to důležité, aby si děti uvědomily, že nemůžou mít všechno.*
5. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole? *Myslím si, že by měly začít dříve.*
6. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě? *Formou hry je to určitě dobré.*
7. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její začlenění do RVP PV? *Ano, byl bych určitě pro.*

Příloha č. 5

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – rodina úplná
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce *středoškolské s maturitou*
 - matky *vysokoškolské*
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec *voják z povolání*
 - zaměstnání, které vykonává matka *manažerka kvality a vývoje v potravinářství, momentálně na RD*
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí *30 600-45 800*
- věk dítěte *5 let*
- pohlaví dítěte *chlapec*
- Navštěvuje dítě školku? *ano*

OTÁZKY PRO DĚTI:

1. Chodíš s rodiči do obchodu? *Ano, chodím s maminkou do obchodu.*
2. Máš svoji peněženku? *Ano, mám.* Dostáváš do ní penízky od rodičů? *Ano, dostávám.*
Co si za ně kupuješ? *Zmrzlinu, hranolky a ostatní.*
3. Už jsi někdy sám platil penízky? *Ano, zmrzlinu.*
4. Umíš si zkontrolovat aspoň přibližně, jestli ti paní prodavačka vrátila správně? *To ještě neumím.*
5. Jak bys srovnal tyto obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Zkus je srovnat od nejlevnějšího po nejdražší. *b, c, d, a*
6. Máš vlastní pokladničku? *Pokladničku mám.* Dáváš si do ní penízky? *Jo.* Proč? *Abych mohl někomu něco dát nebo koupit.*
7. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou? *Penízky se musí šetřit, aby se z nich mohlo potom něco koupit.* Jak se to dělá? *No, že třeba si je dám do pokladničky.*
8. Představ si, že jdete s maminkou nebo tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka nebo tatínek ale nemají na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráte hračku, nebo dnes budete bez oběda? *Žádnou hračku nebudeme kupovat, máme jich doma hodně.*

9. Jak se někdo dostane do dluhů? *Tomu ještě nerozumím.*

OTÁZKY PRO RODIČE:

1. Snažíte se cílevědomě učit své dítě FG, nebo je to spíše věc nezáměrného působení? *Ano, učíme děti, že nelze koupit vše, co chtějí, že vše má svoji finanční hodnotu. Dětem dáváme spořit do pokladničky.*
2. Jakými způsoby FG podporujete? *Hrajeme si na obchod. Dáváme dětem peníze do kasičky.*
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně? *Děti jsou na to ještě malé. Staršímu je 5 let a mladší 3 roky.*
4. Vysvětlujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Zkrátka, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit? *Ano, často. Zejména co se týká hraček a aktivit.*
5. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole? *Ano. Nejlépe je však začít hned v první třídě ZŠ.*
6. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě? *Myslím si, že na systematické učení je brzy. Seznamovat je s nějakými základy je ale v pořádku.*
7. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její začlenění do RVP PV? *V tomto bych se nijak neangažovala. Není to pro mě stěžejní téma.*

Příloha č. 6

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – rodina úplná
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce *vysokoškolské*
 - matky *vysokoškolské*
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec *obchodní zástupce*
 - zaměstnání, které vykonává matka *učitelka*
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí *45 800-65 000*
- věk dítěte *6 let*
- pohlaví dítěte *dívka*
- Navštěvuje dítě školku? *ano*

OTÁZKY PRO DĚTI:

1. Chodíš s rodiči do obchodu? *Do obchodu moc nechodím, jen u babičky.*
2. Máš svoji peněženku? *Nemám, jen kasičku, kam mi občas někdo dá penízky.*
3. Už jsi někdy sama platila penízky? *Ještě ne.*
4. Jak bys srovnala tyhle obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej je od nejlevnějšího po nejdražší. *c, d, a, b*
5. Máš vlastní pokladničku? *Mám. Dáváš si do ní penízky? Jo, dávám si je tam. A proč? Pokladnička je na penízky.*
6. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou? *Nevím, ale asi jo.*
7. Představ si, že jdete s maminkou a tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka a tatínek ale nemají na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráťte hračku, nebo dnes budete bez oběda? *Budu bez hračky. Třeba mi ji koupí jindy.*
8. Jak se někdo dostane do dluhů? *Asi když kupuje moc hraček. Co to znamená mít dluhy? Že mu pak nezbydou penízky.*

OTÁZKY PRO RODIČE:

1. Snažíte se záměrně učit své dítě FG, nebo dítě spíše jen napodobuje Vaše chování? *Zatím působíme jen minimálně. Asi to pomalu začneme řešit až bude ve škole.*

2. Jakými způsoby FG podporujete? *Vysvětluji, proč pracujeme, na co potřebujeme peníze atd.*
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně? *Minimálně, ale když se zeptá, tak to spolu probíráme. Například když potkáme bezdomovce, tak se bavíme o penězích a o tom, že ne všichni mají dobrou finanční situaci.*
4. Vysvětlujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Zkrátka, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit? *Ano, to se snažíme vysvětlovat.*
5. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole? *Ano, je. Ve školce je ještě brzy.*
6. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě? *To je moc brzo.*
7. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její začlenění do RVP PV? *Ne. Ve školce je ještě brzy. Škola by to už měla jistě řešit.*

Příloha č. 7

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – *rodina úplná*
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce *vysokoškolské*
 - matky *vysokoškolské*
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec *manažer*
 - zaměstnání, které vykonává matka *rodičovská dovolená*
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí *45 800-65 000*
- věk dítěte *6 let*
- pohlaví dítěte *dívka*
- Navštěvuje dítě školku? *ano*

OTÁZKY PRO DĚTI:

1. Chodíš s rodiči do nakupovat? *Jo, chodím s maminkou.*
2. Máš svoji peněženku? *Nemám peněženku.*
3. Už jsi někdy sama platila penízky? *Jo, lojové koule pro ptáčky.*
4. Umíš si zkontrolovat, jestli ti paní prodavačka vrátila správně? *Ne, to neumím.*
5. Jak bys srovnala následující obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej je od nejlevnějšího po nejdražší. *b, a, d, c*
6. Máš vlastní pokladničku? *Nemám pokladničku.*
7. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou? *Je to důležité.* Jak se to dělá, že si někdo šetří penízky? *Když moc neutráciš.*
8. Představ si, že jdete s maminkou a tatínkem na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešní oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka a tatínek ale nemají na oboje dost peněz. Co budete dělat? Vráte hračku, nebo dnes budete bez oběda? *Vrátíme hračku a koupíme za to jídlo, protože je důležitější než nějaká hračka.*
9. Jak se někdo dostane do dluhů? *Že nevrátí peníze tomu, kdo mu je půjčil.* Jak se dluhy řeší? Je důležité je splácet? *Je to důležitý to splácet.*

OTÁZKY PRO RODIČE:

1. Snažíte se záměrně učit své dítě FG, nebo je to spíše věc nezáměrného působení, nápodoby? *Je to spíše nápodoba, ale snažíme se i vysvětlovat konkrétní situace.*
2. Jakými způsoby FG podporujete? *Mluvíme spolu o konkrétních věcech. Například u jídla vysvětlujeme, že není správné vyhazovat potraviny. Také se snažíme jim vysvětlit, že je důležité znát cenu lidské práce. Tatínek pracuje, vydělává peníze, které nám dává. Nemůžeme nesmyslně utrácet.*
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně? *Ano, mluvíme o tom zcela otevřeně.*
4. Vysvětlujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Zkrátka, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit? *Ano, toto se snažíme dětem připomínat. Například v situaci, kdy se chovají nepěkně ke svým věcem – k hračkám, oblečení, ale i k potravinám.*
5. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole? *Každé dítě je jiné, ale my se snažíme s dětmi mluvit otevřeně o všem již nyní. Obecně si myslím, že velký vliv na dítě má, když mu jde rodič příkladem.*
6. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě? *Myslím si, že nenásilná forma seznamování s čímkoliv v předškolním věku je na místě.*
7. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její začlenění do RVP PV? *Ano, považuji to za dobrý nápad.*

Příloha č. 8

„RODINNÁ ANAMENÉZA“:

- rodinný stav – rodina úplná
- maximální dosažené vzdělání rodičů
 - otce *vysokoškolské*
 - matky *vysokoškolské*
- zaměstnání rodičů
 - zaměstnání, které vykonává otec *manažer obchodu*
 - zaměstnání, které vykonává matka *marketingový specialista*
- měsíční příjem domácnosti se pohybuje v rozmezí *45 800-65 000*
- věk dítěte *6 let*
- pohlaví dítěte *dívka*
- Navštěvuje dítě školku? *ano*

OTÁZKY PRO DĚTI:

1. Chodíš s rodiči do obchodu? *Ano, občas jdeme s maminkou pěšky do obchodu v naší vesnici.*
2. Máš svoji peněženku? *Ano, mám peněženku. Dostáváš do ní penízky? Občas dostávám peníze od babičky a dědy nebo od maminky jako odměnu za úklid. Co si za ně kupuješ? Třeba nějakou sladkost.*
3. Už jsi někdy sama platila penízky? *Ano, dostala jsem 20 korun a mohla jsem si vybrat cokoliv sladkého a sama jsem zaplatila.*
4. Umíš si zkontrolovat, jestli ti paní prodavačka vrátila správně? *Umím počítat do dvaceti, ale nekontrolovala jsem to.*
5. Jak bys srovnala následující obrázky podle toho, kolik věci na nich stojí? Srovnej je od nejlevnějšího po nejdražší. *b, a, d, c*
6. Máš vlastní pokladničku? *Mám vlastní pokladničku. A dáváš si do ní penízky? Dávám si do ní penízky od babičky. Proč? Chci si našetřit na velkou panenku LOL.*
7. Myslíš si, že je důležité dávat si nějaké penízky stranou? *Myslím, že je to důležité, kdyby maminka s tátou neměli, tak jim půjčím.*
8. Představ si, že jdete s maminkou na nákup důležitých potravin pro přípravu dnešního oběda. Tobě se zalíbí hračka. Maminka ale nemá na oboje dost peněz. Co budete dělat?

Vrátíte hračku, nebo dnes budete bez oběda? *Koupíme věci na oběd. Maminka mi řekne, že když chci něco, co není důležité, musím si na to sama našetřit, abych si toho vážila.*

9. Víš, jak se někdo může dostat do dluhů? *Když třeba někdo přijde o práci jako naše sousedka. A co to znamená mít dluhy? Nemají tolik peněz, aby si kupovali třeba hračky a musí jim pomoci třeba babička.*

OTÁZKY PRO RODIČE:

1. Snažíte se záměrně učit své dítě FG, nebo je to spíše věc nezáměrného působení? *Snažíme se o tom s dětmi i mluvit, motivujeme je k tomu, aby něco uměly a mohly být tím, čím chtějí. Také se snažíme, aby nedostávaly vše, na co si vzpomenou a pokud po něčem touží, musí si na to našetřit samy.*
2. Jakými způsoby FG podporujete? *Dáváme kapesné jako odměnu, necháváme děti platit v obchodě drobnými penězi. Se starším synem hraje Dostihy a sázky.*
3. Mluvíte se svým dítětem o penězích či aktuální finanční situaci rodiny otevřeně? *Ano, mluvíme.*
4. Vysvětlujete dětem, že ne všechna přání ve vztahu k finančním možnostem můžeme realizovat? Tedy, že ne všechno, co chceme, si můžeme koupit? *Ano, vysvětlujeme. Snažíme se právě, aby si nemyslely, že vše, na co si vzpomenou, můžou mít.*
5. Je podle Vás dostatečné, že se děti začínají učit FG až ve škole? *Myslím, že začínají již trochu ve školce. Já určitě podporuji co nejdříve výuku FG.*
6. Myslíte si, že je důležité seznamovat děti s oblastí peněz a financí již v předškolní přípravě? *Důležité to je, jen jinou formou, nějakou nenásilnou formou. Určitě dětem nevyhrožujeme, ale motivujeme je.*
7. Momentálně není FG součástí vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Kdybyste mohli, usilovali byste o její začlenění do RVP PV? *Ano, usilovala bych o to. Jsem pro co nejdříve výuku FG.*

Příloha č. 9

SCHEMA KÓDOVÁNÍ		
kategorie	podkategorie	kódy
placení a nakupování	návštěva obchodu	zkušenost s návštěvou obchodu
		frekvence návštěvy obchodu
		doprovázející osoby
	zisk financí, jejich „přechovávání“ a útrata	vlastnění peněženky
		dostává dítě peníze
		kdo dává dítěti peníze
		při jaké příležitosti dostává peníze
		útrata peněz vs. úspora
		za co útrata peněz
	osobní zkušenost s placením	zkušenost s placením
		schopnost zkontrolovat vrácenou sumu
		pomáhající osoba při kontrole vrácené sumy
		schopnost srovnat statky dle hodnoty
	povědomí o hodnotě statků	
hospodaření s penězi	odkládání peněz a její význam	vlastnění pokladničky
		ukládání peněz do pokladničky
		nakládání s úsporami
		důležitost spoření (odkládání peněz)
		možnosti spoření
	priority ve vztahu k finančním možnostem	osobní zájem vs. zájem rodiny
	dluhová problematika	porozumění pojmu dluhy
		význam pojmu dluhy

účast rodičů na budování FG jejich dětí	způsob účasti	záměrné či nezáměrné působení
	prostředky	dialog, diskuse
		hra
	seznamování dětí s finanční situací rodiny	otevřená komunikace
vysvětlování nemožnosti uskutečnit přání ve vztahu k finančním možnostem	důležitost vysvětlení	
názor na finanční vzdělávání v předškolním věku a jeho zakotvení v RVP PV	finanční vzdělávání až ve škole	dostačující vs. nedostačující
		důvody nedostatečnosti
	seznamování dětí s oblastí financí v předškolním věku	důležitost
		rozsah
		způsoby
	zařazení FG do RVP PV	podpora zařazení FG do RVP PV
osobní angažování v dané věci		